ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Год выдання 38-ы
№ 78 (2438)
3 кастрычніка 1969 г. ПЯТНІЦА
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

5 КАСТРЫЧНІКА—ДЗЕНЬ НАСТАЎНІКА

УДАЧЫ ВАМ НА ДАРОГУ

Мой сын першакласнік кожны дзень расказвае, што было ў школе, колькі разоў выклікалі, што тлумачылі на ўроках. Некалькі дзён таму ён расказаў, што настаўніца раздала вучням сшыткі і ў кожным сшытку паставіла нейкі нумар. У яго—4, а ў дзяўчынкі з яго парты — 3, а яшчэ ў аднаго хлопчыка побач — 5. І тады ўвесь клас падняў рукі, каб спытаць, што за нумары стаяць у сшытках і чаму не аднолькавыя!.. Настаўніца засмяялася і сказала: «Дарагія дзеці, гэта я вам паставіла адзнакі, першыя адзнакі ў вашым жыцці».

Цікавы ўрок.

Першая адзнака, першая літара, першы арыфметычны прыклад... Колькі яшчэ іх будзе гэтых «першых», колькі будзе вялікіх і малых адкрыццяў...

Гэта яму, школьнаму настаўніку, дзякуй за ўсё гэта. І цеплыня гэтага «дзякуй», мне здаецца, не астывае з часам, наадварот, чым далей плынь жыцця аддаляе нас ад той шчаслівай пары, што завецца «школьнымі гадамі», тым выразней, глыбей адчуваем, як абавязаны свайму настаўніку.

Так праходзіць перапынак.

Настаўнік — гэта талент! Бясспрэчна. Але талент асобага роду. Я б сказаў — талент сэрца.

Нядаўна я пазнаёміўся з настаўніцай 50-й мінскай сярэдняй школы Вольгай Антонаўнай Даманеўскай. Мы доўга гутарылі, і Вольга Антонаўна між іншым расказала, што яе дачка вучыцца ў педінстытуце, на бібліятэчным факультэце. Я пацікавіўся, чаму ж дачка не пайшла дарогай маці? Мая субяседніца на хвіліну задумалася, нібы збіраючыся з думкамі, а потым ціха адказала:

— Я раскажу вам, дзеці, пра Марата Казея...

— Мабыць, у яе не атрымалася б.

— Не атрымалася!

— Аднойчы я спытала, чаму, дачушка, не хочаш быць настаўніцай! А яна мне: «Памятаеш, мама, як неяк ты прыйшла са школы і аж свяцілася ад радасці! А што здарылася! Аказваецца, адзін твой вучань падарыў табе зуб, які ў яго ці то выпаў, ці то вырвалі. Ну, дык вось я, мабыць, не змагла б радавацца і хвалявацца з такой нагоды. А калі так, дык у школе мне няма чаго рабіць». Пасля гэтага адказу я, разумееце, і не настойвала на сваім...

У школу прыйшла мама.

Вольга Антонаўна ўстае і павольна ідзе паміж партамі, схіляецца над белагаловым хлопчыкам, нешта папраўляе ў яго сшытку, гаворыць нейкія ласкавы словы. І я бачу, як яго кіслы твар (ці не кляксу пасадзіў, ох, гэтыя кляксы...) — весялее і хлапчынё, высунуўшы язык, пачынае старанна выводзіць пяром.

Вось ужо чацвёрты год Вольга Антонаўна Даманеўская вядзе ў школе групу падоўжанага дня. Вельмі сціплая пасада, куды больш сціплая, чым звычайнага настаўніка. У таго, адзнакі, паказчыкі. Тут—нічога.

— Я проста памагаю настаўнікам і бацькам вучняў,—усміхаецца Вольга Антонаўна.

Але зірніце на гэтыя здымкі, што схапілі ўсяго чатыры імгненні працоўнага дня настаўніцы, і вы зразумееце, якую вялікую справу яна робіць.

Я ведаю — у многіх школах «прадлёнка» карыстаецца не вельмі добрай славай. Хто можа, стараецца абысціся без яе. Тут, у 50-й школе, у Вольгі Антонаўны няма адбою ад жадаючых—яе група адна з лепшых у горадзе.

Я бачыў шматлікія граматы, якімі ўзнагароджана група за розныя цікавыя мерапрыемствы. Яна—заснавальнік клуба дружных пры сталічным кінатэатры «Піянер», музея старажытнасці ў школе. А якія святы тут праводзяцца! Свята чырвонай зорачкі, свята чырвонага гальштука, свята дня нараджэння. А бясконцыя падарожжы па памятных месцах горада, экскурсіі ў музеі, паходы ў тэатры і кіно... Хіба ўсё пералічыш.

...Я ціхенька выходжу. З-за дзвярэй класаў даносіцца: «Я люблю Ра-дзі-му...». «Восем больш, чым сем...», «У сваім пісьме Таццяна...», «Востраў Куба ляжыць...»

Ідуць урокі. Там, за дзвярыма, плывуць караблі па велічным акіяне ведаў. Удачы ім на дарогу. Удачы вам, дарагія настаўнікі.

М. ЗАМСКІ.

Фота Ул. КРУКА.

ІМЯ ЛЕНІНА

100

Імем вялікага Леніна ў Беларусі названы многія прадпрыемствы, калгасы, саўгасы, навуковыя і навучальныя ўстановы. Гэтае імя носяць палацы культуры і клубы, пасёлкі і раёны, вуліцы і праспекты. Аб іх расказвае зборнік «Імя Леніна», які выпушчан да стагоддзя з дня нараджэння правадыра выдавецтвам «Беларусь».

Зборнік адкрываецца расказам аб Ленінскім раёне сталіцы рэспублікі. Сакратар Ленінскага райкома КПБ Р. Піёнава знаёміць са справамі рабочых, служачых і інжынерна-тэхнічных работнікаў прадпрыемстваў, працай дзеячоў навукі і культуры, вучобай піянераў і камсамольцаў. Стагоддзе з дня нараджэння правадыра яны імкнуцца сустрэць новымі поспехамі ў працы ў славу Савецкай Радзімы.

Сваімі ўспамінамі дзеліцца член КПСС з 1920 года, арганізатар калгаса ў вёсцы Малішава ў Хойніцкім раёне І. Зубок. Пасля грамадзянскай вайны ён быў там адзіным камуністам, а цяпер у партыйнай арганізацыі сельгасарцелі сто членаў партыі — лепшыя людзі калгаса.

На старонках зборніка выступаюць слесар-інструментальшчык Бабруйскага машынабудаўнічага завода, ударнік камуністычнай працы А. Шкляраўскі, старшыня калгаса Гомельскага раёна Ф. Кузубаў, былы камандзір партызанскай брыгады Н. Сакмаркін, рэктар Беларускага дзяржаўнага універсітэта акадэмік АН БССР А. Сеўчанка і іншыя.

У кнізе змешчаны артыкулы аб Дзяржаўнай бібліятэцы БССР, справах камсамольцаў на будаўніцтве буйнейшай у рэспубліцы Лукомльскай ДРЭС, Гомельскім Палацы культуры чыгуначнікаў, аб юных ленінцах. Нарысы «Я крочу шырокім праспектам» і «Змяніліся людзі, аблічча зямлі» прысвечаны галоўнай вуліцы Мінска і сялу Леніна пад Горкамі.

У кнізе, якую завяршае верш Алеся Звонака «Ільіч з намі» змешчана 16 матэрыялаў.

БЕЛТА.

У. У. КОРШ-САБЛІН— НАРОДНЫ АРТЫСТ СССР

Старэйшыне беларускага кінематографа Уладзіміру Уладзіміравічу Корш-Сабліну прысвоена ганаровае званне народнага артыста СССР!

І вось — заўсёды так бывае — калі думаеш аб словах, якія хацеў бы сказаць блізкаму і дарагому чалавеку ў дзень яго свята, дык адны здаюцца напышлівымі, другія — безаблічнымі. Цяжка знайсці тыя, якія дакладна і поўна характарызавалі б і самога чалавека, і тое, што ён зрабіў для беларускага кінематографа за сваё доўгае жыццё.

Цяжка таму, што Уладзімір Уладзіміравіч — гэта і гісторыя беларускага кіно, і яго сённяшні дзень.

Цяжка таму, што ён — гэта карціны, якія сталі класікай. І ён — гэта няўрымслівы сённяшні Корш. Наш «стары», нестаймоўны ў жаданні здымаць новыя карціны, дапамагаць маладым, будаваць новы Дом кіно, працаваць без стомы ў Саюзе кінематаграфістаў, быць мастацкім кіраўніком, вырашаць праблемы ў партыйным бюро студыі.

А колькім Уладзімір Уладзіміравіч дапамог знайсці сябе ў кінематографе! Сам прайшоўшы ўвесь складаны шлях ад памочніка рэжысёра да народнага артыста СССР, ён выдатна ведае, што значыць для маладога і падтрымка, і добрая парада, і своечасовы «разнос» для карысці справы.

У гэты дзень, дарагі Уладзімір Уладзіміравіч, прыміце ад мяне асабіста і ад многіх вашых вучняў і паплечнікаў па мастацтве словы самай цёплай удзячнасці за ўсё, што вы робіце для нас, словы самага шчырага захаплення вашым чалавечым і творчым подзвігам.

Добрага вам здароўя!

Шчаслівага новага першага здымачнага дня!

Ігар ДАБРАЛЮБАЎ.

УСЕСАЮЗНЫ АГЛЯД МУЗЕЯЎ

Э. ЯЛУГІН

«ВЫПРАМЕНЬВАЦЬ СВЯТЛО...»

Нататкі з музея Ф. Э. Дзяржынскага ў Івянцы

Спачатку, адразу пасля прыезду ў Івянец, я рушыў сюды, да гэтага нізкаватага будынка з чырвонай цэглы.

Было яшчэ ранавата, і я, стоячы ў маленькім прыбраным скверыку, раздумваў — пачакаць мне тут, пакуль адчыняцца дзверы музея, ці падацца да старога касцёла, наведаць магілу расстраляных гітлераўцамі Казіміра і Люцыі Дзяржынскіх. Побач спыніўся чалавек. Назваўся ён мясцовым настаўнікам і, даведаўшыся, хто я і па якой справе ў Івянцы, адразу параіў:

— Тут вы яшчэ паспееце, а пакуль зноў не задажджыла, ехалі б лепш у Дзяржынава. Як даехаць? Хадземце са мной. І мой нечаканы дабрадзей вулічкаю з няхітрай назвай Надрэчная пайшоў да старэнькага драўлянага моста. Пад ім на цёмнашэрым ад вільгаці вялікім жорне — відаць, тут быў некалі вадзяны млын — стаяў чырвонагаловы, бы той грыбок-падасінавік, хлапчук з кароткай вудаю. Няхітрай сваёй прыладай ён беспярастанку цягаў тоўсценькіх стракатых печкуроў.

— Ці машыны з капустаю ішлі ўжо? — спытаў мой праважаты ў яго.

Хлопчык незадаволена глянуў на нас і адмоўна паматаў галавою.

— Ну, то і добра, — заключыў тады настаўнік. — Тут вы пачакаеце іх. Вам будзе па дарозе. А там пехатой якіх кіламетра паўтара. Мы ўсе так робім. Іншы раз так і з дзецьмі дабіраемся. Нічога.

Настаўнік з цікавасцю нахіліўся над вядзерцам хлапчука, нават крыху баўтануў жаўтлявую, з зялёнай раскай ваду.

— І драбязы ж ты нацягаў, — прамовіў ён, адыходзячы.

— У лесе б палавіць. Там рыба — во! — уздыхнуў хлапчук і адмераў палавіну вудзільна.

Гэтага рыбалова і жэст яго ўспомніў я назаўтра, калі сядзеў на ўзлеску пад зграбнай сасонкаю, ля самай Ісгры. Імжэў дождж, лапатаў па маім плашчы. А я і яшчэ двое хлапчукоў-рыбаловаў сцішана размаўлялі пра ўсякія тонкасці рыбнай лоўлі. І зноў я ўбачыў хлапечую руку, што шчодра адмерыла велічыню рыбіны, якую можна так лёгка злавіць. Толькі не тут, «у лесе», а «ля самуткага Івянца». І гаварыў пра гэта ўжо не чырвонагаловы грыбок-падасінавік, а смуглявы, з тонкімі, амаль птушынымі рысамі твару хлапчук. А другі, таксама смуглявы, толькі гады на два меншы, сядзеў побач на кукішках і крыху спадылба пазіраў на старэйшага празрыстымі, вузкаватымі вачыма.

Гэты, меншы хлапчук, вельмі ж напамінаў мне таго, што ўбачыў я на старой фотакартцы на сцяне ў адным з пакояў чырвонага дома...

Так атрымалася, што выкарыстаць параду майго дарадчыка-настаўніка ў той дзень не ўдалося. Дарэмна счакаўшы гадзіны са дзве папутнай машыны, я зноў пайшоў ужо знаёмай кароценькай вулічкаю назад і пачаў з таго, з чаго і меркаваў раней: з агледзін мемарыяльнага музея Ф. Э. Дзяржынскага.

І калі прайшоў яшчэ толькі першы пакой, раптам адчуў тую ўзрушанасць, якая бывае, калі робіш для сябе нейкае адкрыццё. Я адкрываў, сабе на здзіўленне, чалавека, якога, здаецца, ведаў з часу, калі толькі-толькі адолеў буквар і браўся за іншыя кнігі. Адно, аказваецца — прачытаць пра чалавека і зусім іншае — убачыць яго рэчы: дакрануцца да ключа, якім ён адмыкаў дзверы, каб увайсці ў пакой; убачыць лямпу, што запальваў, каб пасля дзённай бегатні сесці і пачытаць...

Што пачытаць? А вось за шклом шафы кнігі — на рускай, польскай мовах. На іх вокладках ледзь прыкметныя сляды чарніла. Можа, ад яго́най рукі? Пісаў, а потым з хлапечай нецярплівасцю, не зірнуўшы на запэцканыя пальцы, схапіў кнігу, за што, мабыць, і атрымаў неўзабаве строгую заўвагу ад маці.

На сцяне невялікі партрэт. З яго пазірае няўрымслівы хлапчук з тонкімі рысамі твару. Круглы адмысловы каўнерык аблягае танклявую шыйку. Так выглядалі хваравітыя і спешчаныя дзеці — «панічы». Цяжка нават паверыць, што пройдзе час, і гэты «паніч» у імя вялікіх ідэй здолее перанесці безліч выпрабаванняў. Што на яго надзенуць вось гэтыя, нават з выгляду цяжкія і жудасныя кайданы. І ён будзе хадзіць у іх, мужна хаваючы ад усіх свае пакуты. І не толькі сам хадзіць. Ён яшчэ панясе на плячах на прагулку цяжка хворага таварыша...

Адкуль гэта цярплівасць, гэта сіла? Дзе іх вытокі?

Характар пачынаецца з дзяцінства...

...А дождж між тым сціх. Старэйшы з хлапчукоў закінуў вуду ля купкі пажоўклай асакі. Паплавок патоpгаўся, нават даў нырца, але хутка супакоіўся. Яго пацягнула на сярэдзіну, дзе плынь урэзвалася ў прыстаялую ваду спрасаваным вадзяным клінам, гнала амаль ад берагу да берагу касую складку-хвалю. А можа, у тым месцы б'е яшчэ і крынічка? Б'е, таўчэ тугімі кулакамі тоўшчу вады, знізу ўверх, цэлыя стагоддзі, закіпае бурлівымі каўтунамі — празрыстае срэбра на зялёным аксаміце раскі. Цікава: здаецца адна і тая ж вада, а нават колер розны. Тая, што імкліва струменіць—больш святлейшая, больш жывая. Напэўна, таму, што ў ёй больш энергіі...

— Не, браца ўжо не будзе. — Большы хлапчук выцягнуў вуду, кінуў на бераг.

А малодшы ўпарта стаяў на самым ускрайку вузкай пясчанай касы, сачыў прагнымі вачанятамі за сваім паплаўком — саструганым з абодвух канцоў кавалачкам кары. На тварыку малога была рашучая зацятасць. Хлапчук паціху пераступаў з нагі на нагу на прыкметнай, відаць, даўно пратаптанай сцяжынцы. Па ёй, напэўна, прайшлі пакаленні тутэйшых рыбаловаў. Можа, ад тых часоў, калі непадалёку, на пагорку, стаяў дом на два ганкі, з прасторнай верандай і мезанінам. У мезаніне, напэўна, трымалі рыбацкія прылады... Вудзіць выходзілі раненька, калі драўляныя сцены яшчэ дыміліся ад начной вільгаці...

На месцы дома цяпер адзін падмурак. Фальварак жа летам 1943 года спалілі гітлераўцы ў часе блакады Налібоцкай пушчы. Падмурак парос травой і нават дрэўцамі. Яшчэ два-тры гады — і дрэўцы, разрастаючыся, зусім скрышаць яго. А пыл і гадавыя напластаванні травы завершаць усё — застанецца невялічкае ўзвышша ды побач мемарыяльны абеліск.

— У нас у Пятрылавічах таксама такі.

Гэта старэйшы хлапчук. Убачыў, што я чытаю надпіс на абеліску, і таксама падышоў бліжэй.

— А вы часта сюды наведваецеся? — пытаюся ў яго.

— Прыходзім. Мы ўсюды ходзім. А тут улетку многа людзей бывае. І кветкі прывозяць.

Хутка і малодшы зматаў вуду. Ён-такі вывудзіў яшчэ адну плотачку.

Яны хутка пайшлі наўскос ад ракі між пясчаных выспаў, часам азіраючыся на левы бераг, дзе на ўскрайку пушчы голасна пераклікаліся дзяўчаты — відаць, збіралі грыбы.

Ёсць асаблівая асалода збіраць апошнія, рэдкія ўжо грыбы. Яны і відаць выразней, чым у жніўні ці ў пачатку верасня. Пушча зараз стаіць па-асенняму высветленая асіннікам ды бярэзнікам, урачыста сцішаная. Лісце яшчэ не змарнела ад зацяглых і халодных дажджоў, а гарыць, яснее, асвятляючы ўсё навокал. Дзявочая пераклічка толькі падкрэслівала і гэтую сцішанасць, і гэтую ўрачыстую красу беларускай ранняй восені.

Увесь час лаўлю сябе на тым, што прымерваюся: ці было гэта **тады**, ці многа засталося ад **таго**, што некалі так уразіла, а дакладней кажучы — штодзень уплывала на душу юнага Фелікса. І выхоўвала так, што і праз гады, за жалезнымі кратамі грэла яго і давала сілы для барацьбы.

У 1916 годзе з Маскоўскай турмы ён пісаў брату Уладзіславу, што з вялікай пяшчотай успамінае гады, праведзеныя ў Дзяржынаве: «Я зноў адчуваю радасць маіх тагачасных дзіцячых настрояў... У гэтыя мінуты я хачу апынуцца ў нашых лясах і слухаць шум дрэў, песні жаб — усю музыку нашай прыроды. Можа быць, у жыцці мне і давала сілу гэта музыка лесу, музыка маіх дзіцячых гадоў, што і зараз увесь час грае ў маёй душы гімн жыцця. Я ж не раз думаю аб нашым Дзяржынаве, як аб казцы, што там адновяцца ўсе сілы мае і маладосць вернецца... У сне я часта бачу дом наш, і сосны нашы, і выспы белага пяску, і канавы, і ўсё, усё...»

Добра ўсё ж, што перш чым накіравацца сюды, я пабываў у музеі! Напэўна, так і трэба: паглядзець экспанаты, а потым ехаць — сюды, да калыскі, да маленства вялікага рэвалюцыянера...

З радасцю першаадкрывальніка пазнаеш месцы, куды цэліўся фатограф, што рабіў панараму для музея — мілы сэрцу далягляд роднай Беларусі... Гэта ж вельмі ўдалая знаходка мастака-афарміцеля — увесці ў экспазіцыю панараму Дзяржынава. Дзякуючы ёй неяк лепей адчуваеш усю атмасферу, што акружала юнага Фелікса.

У музеі ўсе экспазіцыі новыя. Зроблены яны ўдала, знікла былая правінцыяльнасць, нагрувашчванне, калі за другарадным гублялася самае каштоўнае. Зняты некаторыя карціны — празмерна вялікія, але не зусім добра выкананыя, што трапілі ў свой час сюды па вядомым прынцыпе: «для правінцыі і гэта сыдзе». Іх месца занялі фота са шрыфтамі і малюнкамі, кампактныя гравюры, роспісы і тэкставыя плакаты, новыя, нядаўна атрыманыя з розных куткоў краіны і з-за рубяжа экспанаты.

Мастак-афарміцель Эдуард Агуновіч, у якога ўжо маецца добры вопыт афармлення Музея польска-савецкага баявога братэрства ў Леніна і Дома-музея

(Заканчэнне на 2-й стар.)

ВЫСТАЎКА СЯБРОЎ

У гэтыя дні на рэкламных тумбах і шчытах з'явіліся маляўнічыя афішы, якія запрашаюць мінчан і іх гасцей у павільён ВНДГ БССР, дзе 30 верасня адкрылася выстаўка тавараў шырокага ўжытку ГДР. Яна прысвечана знамянальнай даце — 20-годдзю стварэння рэспублікі.

Напярэдадні дырэктарат выстаўкі правёў прэс-канферэнцыю для журналістаў газет, радыё і тэлебачання. Дырэктар выстаўкі Курт Грам расказваў аб развіцці народнай гаспадаркі, мастацтва і культуры ГДР.

На ўрачыстае адкрыццё выстаўкі прыехаў міністр мясцовай і харчовай прамысловасці ГДР Эрхард Крах і нямецкія спецыялісты.

Знаёмства з выстаўкай нікога не можа пакінуць абыякавым. Больш чым дзве тысячы вырабаў, выпушчаных 215 прадпрыемствамі, складаюць прыгожы выставачны ансамбль. Тут дзіцячыя цацкі, практычная і зручная мэбля, моднае адзенне, спартыўныя тавары, турысцкі рыштунак. Усё гэта карыстаецца вялікім попытам у нашай краіне.

Але бадай самы вялікі і разнастайны той аддзел, дзе прадстаўлены музычныя інструменты, зробленыя лепшымі прадпрыемствамі ГДР.

Адкрываюць экспазіцыю сучасныя электронна-клавішныя інструменты. Сярод іх спрошчаныя мадэлі для пачынаючых свой музычны шлях, а таксама складаныя — для вопытных прафесіяналаў-музыкантаў.

Даволі вялікае месца сярод экспанатаў выстаўкі займаюць гітары, арганы, вібрафоны, ударныя ўстаноўкі.

Вось чаму выстаўка выклікала вялікую цікавасць у музычнай грамадскасці нашай сталіцы.

■

У першы дзень работы выстаўкі яе наведалі кіраўнікі Камуністычнай партыі Беларусі і ўрада рэспублікі. З цікавай экспазіцыяй азнаёміліся кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі П. М. Машэраў, Старшыня Савета Міністраў БССР Ц. Я. Кісялёў, сакратары ЦК КПБ Ф. А. Сурганаў, А. А. Смірноў, першы сакратар Мінскага абкома КПБ І. Я. Палякоў, старшыня Белсаўпрофа І. М. Макараў, загадчык аддзела ЦК КПБ М. Н. Полазаў, першы сакратар ЦК ЛКСМБ Г. М. Жабіцкі, намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Ф. Клімаў, намеснікі Старшыні Савета Міністраў БССР А. І. Золаў, С. М. Кішкін, Р. Я. Кісялёў, П. Л. Коханаў.

Тлумачэнні пры аглядзе выстаўкі даваў гандлёвы прадстаўнік ГДР у Савецкім Саюзе Эрвін Кербер.

ЗАПРАШАЕМ НА СПЕКТАКЛІ ОПЕРНАГА

Кірыл ЦІХАНАЎ,
галоўны дырыжор Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета, заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР і ТАССР.

Сёння операй А. Барадзіна «Князь Ігар» наш тэатр адкрывае 37-ы сезон. Чатыры месяцы тэатр не быў у Мінску. Мы гастраліравалі ў Смаленску і Калінінградзе. Гастролі прайшлі з вялікім поспехам, і мы рады, што наша мастацтва знайшло водгук у сэрцах смалян і калінінградцаў.

У гэтых гарадах тэатр бываў не раз, і тым больш нам дарагі прыём, які мы сустрэлі сёлета. Вельмі добра прымаліся спектаклі, якія мы паказвалі ўпершыню — «Альпійская балада» Я. Глебава, «Рамеа і Джульета» С. Пракоф'ева, «Спартак» А. Хачатурана, «Рыгалета» і «Травіята» Вердзі, «Кармен» Бізэ. Прыемна было чытаць у друку цёплыя словы ў адрас тэатра, артыстаў.

Новы сезон — гэта новыя спектаклі, новыя ролі, новыя маладыя выканаўцы. А сёлетні сезон асабліва адказны, таму што наш тэатр, як і ўсе іншыя, прысвячае яго 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна.

Першымі двума пастаноўкамі новага сезона будуць шэдэўры рускай музычнай культуры — опера М. Мусаргскага «Хаваншчына» і балет П. Чайкоўскага «Спячая прыгажуня». «Хаваншчына» пойдзе ў рэдакцыі Д. Шастаковіча, які надзвычай беражліва паставіўся да аўтарскай задумы і захаваў усе асаблівасці музычнай мовы вялікага кампазітара.

Ленінскаму юбілею прысвячаем оперу старэйшага беларускага кампазітара М. Аладава «Андрэй Касценя», старонкі якой узнаўляюць гераічную барацьбу беларускага народа з фашысцкімі захопнікамі. Зараз тэатр актыўна працуе з аўтарам над рэдакцыяй гэтага твора (опера была напісана больш за 20 год назад). Мы спадзяёмся, што ў сакавіку мінчане пачуюць оперу са сцэны нашага тэатра.

Балетны калектыў пасля пастаноўкі «Спячай прыгажуні» будзе працаваць над новым творам Г. Вагнера «Пасля балю» па апавяданні Л. Талстога.

У планах нашых — творы беларускіх кампазітараў. Я. Цікоцкі напісаў для нас оперу «Заранка» на лібрэта Я. Рамановіча. Опера прысвечана гераіка-рэвалюцыйнай тэме. Заканчваюць працу над сваім новым творам пра выдатнага беларускага паэта Максіма Багдановіча кампазітар Ю. Семяняка і паэт А. Бачыла. Над новым балетам «Ігрй, батлейка» працуе кампазітар Л. Абеліёвіч. Оперу, прысвечаную вялікаму італьянскаму вучонаму Дж. Бруна, піша малады кампазітар Сяргей Картэс (лібрэта У. Халіпа).

Мы хочам, каб блізкімі сябрамі нашага тэатра сталі многія беларускія пісьменнікі і кампазітары, каб яны стваралі новыя творы пра нашага сучасніка, пра яго гераічную працу, подзвігі, мары і каб яны былі напісаны сучаснай музычнай мовай. Бо оперны жанр развіваецца, і беларускія кампазітары не павінны стаяць у баку ад пошукаў, якія ў апошнія гады даволі плённа ідуць на опернай сцэне.

Будзем ставіць оперы П. Чайкоўскага «Пікавая дама» і Гуно — «Фауст», балет «Шчаўкунчык». Натуральна, нам хочацца каб гэтыя спектаклі былі ўвасоблены з эстэтычных пазіцый сённяшняга дня.

Вялікія творы опернай сцэны заўсёды выказвалі дух свайго часу. Таму яны і засталіся ў залатой скарбніцы опернага мастацтва. Часта бывае, што патрэбны дзесяткі гадоў, каб новы твор знайшоў свайго гледача. А таленавіты твор намнога апярэджвае свой час. Прыклад таму — выдатная музыка Дзмітрыя Шастаковіча і Сяргея Пракоф'ева. Памятаю ў гады свайго студэнцтва я слухаў Восьмую сімфонію Шастаковіча, але высокую таленавітасць гэтага твора я зразумеў многа пазней. Мова опер Шастаковіча і Пракоф'ева вельмі сучасная. Таму хацелася б, каб на сцэне тэатра глядач убачыў і оперу С. Пракоф'ева «Вайна і мір» і адзін з яго камічных твораў «Заручаны ў манастыры» або «Любоў да трох апельсінаў». Мне здаецца, што цікава было б вярнуцца да пастаноўкі оперы Р. Шчадрына «Не толькі любоў». У задуме — балет «Кармен-сюіта» Бізэ—Шчадрына.

Опера—цяжкі і складаны жанр. Гаворачы гэта, я маю на ўвазе тыя абставіны, што, калі ў драму або балет прыходзяць людзі, якія рыхтаваліся да сцэны (харэаграфічныя вучылішчы, тэатральныя інстытуты), то ў оперу прыходзіць спявак, які мае добры голас, але акцёрскіх здольнасцей у яго часта няма. У такім выпадку спявак не створыць хвалюючы вобраз у спектаклі, і глядач застанецца да яго раўнадушным.

Наша вялікае жаданне бачыць на сваіх спектаклях больш моладзі. Для гэтага мы павінны ў сваёй рабоце лічыцца з патрабаваннямі сённяшніх слухачоў, з іх узрослым інтэлектуальным узроўнем.

Сёлета трупа нашага тэатра папоўнілася маладымі спевакамі. Сярод іх выпускнікі Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі В. Ясафава, І. Атлыгіна, Р. Прашко і У. Іваноўскі, выпускніца музычнага вучылішча імя Гнесіных Л. Пільдыш. Намі прыняты па конкурсе салісты з іншых тэатраў нашай краіны: барытон Ю. Бастрыкаў і сапрана Н. Гайда. Папоўніўся аркестр выпускнікамі Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, а таксама музыкантамі з іншых гарадоў Савецкага Саюза. У балетную трупу прыйшлі выпускнікі Мінскага дзяржаўнага харэаграфічнага вучылішча.

Карыстаючыся выпадкам, што газета «Літаратура і мастацтва» дала мне магчымасць выступіць на яе старонках, хачу звярнуцца да рэдакцыі з просьбай больш увагі аддаваць нашаму тэатру — мы будзем надзвычай удзячны.

Для нас, работнікаў тэатра, новы сезон будзе цяжкім, але і цікавым. Мы спадзяёмся, што наша мастацтва прынясе радасць гледачу.

СЕЗОН 1969—70 гг.

«СПАДЗЯЁМСЯ НА НОВЫЯ СУСТРЭЧЫ...»

НА КАНЦЭРЦЕ АРТЫСТАЎ ЖЫТОМІРСКАГА ТЭАТРА

У маленькім пакойчыку адміністратара — кветкі. Ружы. Карычнявата-барвовыя, вогненна-пунсовыя, чайныя. Потым, калі скончыцца заключны канцэрт у Мінску артыстаў Жытомірскага абласнога тэатра, іх уручаць гасцям з Украіны мінскія калегі — акцёры, прадстаўнікі Беларускага тэатральнага аб'яднання, Міністэрства культуры. Уручаць разам з добрымі цёплымі словамі, адрасамі, граматамі.

27 дзён правялі жытомірцы ў Мінску. Далі каля 90 спектакляў, шэсць разоў выступалі па тэлебачанню, прынялі ўдзел ва ўрачыстым вечары, прысвечаным іх вялікаму земляку І. Катлярэўскаму.

І вось — апошні развітальны канцэрт. Канцэрт, у якім гучаць тры пра Леніна, рэвалюцыю, вернасць, каханне...

Калі б я вырашыла ацэньваць гэты канцэрт, дык, напэўна, расказала б пра зайнчую цішыню, што ахоплівала глядзельную залу, калі гучаў пругкі, хвалюючы верш Маякоўскага. Напэўна б, расказала аб выбухах рогату, якім публіка адказвала на вострае слоўца, удалы жарт, камічную сітуацыю. І, канечне, пра апладысменты — іх было многа.

Я думаю, што якімі б ні былі шчодрымі гледачы, яны ніколі не «перапляцяцца». Іх не ашукаеш: тут заўсёды ўсё дакладна. Таму я звярнуся да тых, хто ў зале, і перш за ўсё — да Ганны Эдуардаўны Крупнік. Яна мая суседка. Сядзіць за мной і то замірае, то горача дыхае мне ў патыліцу. Па яе рэпліках адчуваецца «закаранелая» тэатралка, і жытомірскія артысты ёй ужо добра знаёмы.

— Мне дзевяць гадоў. Я вучуся ў трэцім класе 19-й школы. У гэтым тэатры я першы раз, але артыстаў глядзела па тэлебачанні, і потым мне расказвала мама... Калі яны спяваюць, мне вельмі хочацца з імі спяваць, а калі танцуюць — танцаваць.

Крыху збянтэжана да гэтай думкі далучыліся і гледачы больш сталыя, якія з цікавасцю слухалі маю размову з Аняй. Прыгадваю рэплікі, якія запомніліся.

— Ужо разы тры слухала «Наталку-Палтаўку», і кожны раз яна мне ўсё больш падабаецца. У гэтым тэатры Наталка вельмі добрая.

— Артысты тэатра маюць добрыя галасы і нядрэнныя драматычныя здольнасці — спалучэнне не вельмі частае...

— Калі вы не слухалі «Кацярыну», значыць, нічога пра гэты тэатр не ведаеце.

Сцэна са спектакля «Сінія росы».

На многіх спектаклях пабываў вядомы беларускі спявак народны артыст рэспублікі Леанід Фёдаравіч Бражнік. Яму таксама слова.

— Адкрыта вам скажу, ішоў першы раз на спектакль з боязню. Але цяпер не шкадую. Многае ў гэтым тэатры здалося мне цікавым — дыхнула, калі можна так сказаць, Украінай... Не магу не ўзгадаць цудоўных вакальных дадзеных, тэхнікі і высокага прафесіяналізму такой актрысы, як Зінаіда Суслава, самых добрых слоў заслугоўваюць артысты Аляксей Пугач, Васіль Рабавал, Алена Крулікоўская і іншыя. Мне здаецца, што ў тэатра вялікія магчымасці, што дрэмлюць яшчэ ў ім тыя схаваныя рэсурсы, якія ў адзін цудоўны дзень стануць яго здабыткам.

А студэнта палітэхнікума Славу Арлова я літаральна схапіла за руку, калі ён рашуча накіраваўся да выхаду.

— Уцякаеце?

— Уцякаю.

— Не спадабалася?

— Не спадабалася.

— Што?

— Усё.

— Так не бывае. Яшчэ цэлае аддзяленне наперадзе, застаньцеся.

— Пайду.

І пайшоў. Тады я звяртаюся да Лены Капілавай і Светы Гаўрыльевай — вучаніц дзесятага класа: «А вы чаму не збіраецеся?»

— Ні ў якім разе! Мы некалькі дзён таму назад пагледзелі «Справу, якой ты служыш», і нам гэты спектакль спадабаўся. Хацелася пагледзець яшчэ. Вось сёння выбралі вечар, іх так мала вольных вечароў, і прыйшлі. Мы наогул любім тэатр. Часта бываем у нашым оперным і ў купалаўскім.

— Вам, відаць, усё падабаецца?

— Не. Вось і сёння, нам здаецца, некаторыя нумары канцэрта зроблены спецыяльна, каб «скарыць» гледачоў. Мы думаем, што такая наўмыснасць заўсёды шкодная і для тых, хто ў зале, і для артыстаў.

А пенсіянер Якаў Уладзіміравіч Шутко заявіў так:

— Моцна падабаецца, толькі што вам мае думкі. Я стары. Вы цяпер усё больш на моладзь арыентуецеся. І правільна... Хто сёння найбольш уразіў? Зінаіда Суслава. Вельмі ж яна прыгожа спявала «Салаўя». І яшчэ спадабаўся ўрывак з «Майскай ночы». Вось як пісаць трэба! І сыгралі хораша. Несцярэнка мне нагадвае аднаго акцёра, яшчэ з дзяцінства памятаю. Заблудзіў да нас неяк у Магілёў правінцыяльны тэатр... Зрэшты, гэта не вельмі важна. А ўвогуле канцэрт мне падабаецца...

Закончыўся развітальны вечар. Апусцеў парадны пад'езд Рускага драматычнага тэатра імя Горкага, у якім гастраліравалі жытомірцы і які на месяц стаў іх домам. Пагаслі светлавыя рэкламы, на якіх ужо нічога не значыцца на заўтра, разышліся артысты...

Мы сядзім у невялічкім кабінеце з галоўным рэжысёрам Віталем Паўлавічам Толакам.

— Сам прыезд у Мінск — гэта ўзнагарода за нашу працу. За некалькі гадоў гастроляў мы пабывалі ва ўсіх абласных і, бадай, раённых гарадах Беларусі. Але ў сталіцу ехаць не адважваліся. Гэта вельмі адказна. А вось сёлета прыехалі. Сустрэлі нас мінчане вельмі хораша. Адарылі цяплом, гасціннасцю, кветкамі. Хачу скарыстаць выпадак і падзякаваць нашай шматтысячнай аўдыторыі, такой чулай і такой шчырай...

Мы палюбілі ваш цудоўны горад, нават дрэннае надвор'е яму «да твару».

Мы многа ездзілі і не толькі паказвалі спектаклі, але і самі глядзелі. Назаўсёды застанецца ў нашай памяці, у нашых сэрцах Хатынь.

Многае хацелася паспець за гэты кароткі час. Мяне, ды і ўвесь наш калектыў, вельмі цікавіць беларуская драматургія. Тое-сёе нам удалося прачытаць, і я спадзяюся пазнаёміць украінскіх гледачоў з п'есамі беларускіх аўтараў.

Гастролі ў Мінску — сур'ёзны экзамен для калектыву. Мы, канечне, адчуваем, як многа ў нас работы наперадзе. Асабліва адказны сёлетні год — юбілейны. У нашу афішу ўвойдуць лепшыя работы мінулых сезонаў. Думаем уключыць такія спектаклі, як «Справа, якой ты служыш» Юрыя Германа, «Горліца» Аляксея Каламійца, «Ярасць» Юрыя Яноўскага. Як толькі вернемся, пачнём рэпеціраваць новую п'есу Аляксандра Карнейчука «Песня сэрца». Непасрэдна перад самым юбілеем падрыхтуем вялікі святочны канцэрт.

Я расказваю аб усім гэтым таму, што мы сталі вельмі блізкімі людзьмі. Спадзяюся — дакладней, хачу спадзявацца, — што гэтая сустрэча не апошняя. Мы ўсё зробім, каб яна была не апошняя.

Сёння, калі выйшаў гэты нумар газеты, жытомірцы ўжо ў дарозе. Няхай ім доўга яшчэ ўспамінаецца наша Беларусь. Да пабачэння.

І. ПІСЬМЕННАЯ.

Салістка тэатра Зінаіда Суслава.

«Чардаш» са спектакля «Бравы салдат Швейк». Танцуюць Н. Палішчук і І. Зарафутдзінаў.
Фота Ул. КРУКА.

Урывак з музычнай камедыі «Майская ноч». Сваячніца — К. Каваленка, Пісар — У. Несцярэнка.

Сцэна са спектакля «Белая акацыя». Танец выконваюць А. і У. Тыцэнкі.

ДВА АНШЛАГІ

ВЕЧАРАМ 24 верасня перад будынкам філармоніі было людна. Адкрыццё 32-га канцэртнага сезона, прысвечанага 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна, сабрала столькі аматараў музыкі, што далёка не кожны змог трапіць у залу. Слухачоў зацікавіла не толькі сур'ёзная з густам складзеная праграма, але і ўдзельнікі канцэрта: Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР (дырыжор—заслужаны артыст рэспублікі В. Катаеў), Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла БССР (кіраўнік—народны артыст Савецкага Саюза Р. Шырма), лаўрэат Ленінскай прэміі, народны артыст Саюза ССР Л. Коган, заслужаная артыстка БССР С. Данілюк, лаўрэат Рэспубліканскага конкурсу І. Адзінцова, лаўрэат Усесаюзнага конкурсу імя Мусаргскага І. Бушкін і саліст Латвійскай філармоніі І. Фейгельсон.

Першае аддзяленне канцэрта адкрылася уверцюрай з оперы «Руслан і Людміла» Глінкі, якая прагучала з вялікім уздымам. Светлы ўзнёслы тон музыкі добра адпавядаў святочнаму настрою слухачоў.

Уверцюрай да оперы «Руслан і Людміла» сімфанічны аркестр пачынаў сваю творчую дзейнасць у 1928 годзе. Таму яе ўключэнне ў праграму першага юбілейнага канцэрта нібы перакідвае нябачны масток ад ранніх выступленняў аркестра да нашых дзён і пацвярджае вернасць лепшым традыцыям рускай класічнай музыкі.

Асноўная частка першага аддзялення прысвячалася выступленню Л. Когана. Імя гэтага выдатнага музыканта, аднаго з праслаўленых майстроў савецкай скрыпічнай школы, вядома ўсяму свету. Яго ігры ўласцівы строгасць, прастата, адухоўленасць, здзіўляючая музычная чуласць і поўная творчая свабода. Гучанне скрыпкі Когана нязменна вабіць прыгажосцю і тэмбравай разнастайнасцю, а тэхнічнае майстэрства настолькі бездакорнае, што зусім не адчуваеш вялікай папярэдняй работы, якая памагае артысту лёгка пераадольваць «галавакружныя» пасажы. Найбагацейшы арсенал мастацка-выяўленчай тэхнікі Коган поўнасцю падпарадкоўвае перадачы аўтарскай задумы. Таму яго выкананне заўсёды шчырае, праўдзівае і глыбокае.

У рэпертуары Когана — усе класічныя і сучасныя канцэрты. Паглыбленая работа над вялікімі творамі розных эпох, пачатая яшчэ ў пяцідзесятыя гады, памагла скрыпачу авалодаць стылявымі асаблівасцямі кожнага аўтара. Усё гэта яскрава адчувалася ў выкананні соль-мінорнага канцэрта Вівальдзі і ля-мажорнага канцэрта Моцарта.

У канцэрце Вівальдзі парадавалі свежасць, прастата, вясёлы запал. Крайнія часткі канцэрта гучалі мужна і строга, пасакалья — ласкава, абаяльна, з сардэчнай цеплынёй. У кожным гуку, у кожным штрыху адчувалася рука вялікага майстра. Музыка, напісаная дзвесце год назад, гучала на дзіва сучасна, была зразумелая і блізкая.

Лёгка, свабодна, з сапраўднай іскрынкай і грацыяй прагучаў канцэрт Моцарта. Ажурныя моцартаўскія пасажы струменіліся нібы лясны ручаёк. Скрыпічныя інтанацыі былі настолькі выразныя, што міжволі напрошвалася параўнанне з чалавечай гаворкай. І нават у кадэнцыях, што сустракаліся ва ўсіх трох частках канцэрта, падкрэсліваўся не віртуозны, а паэтычны пачатак.

Уважліва ішоў за салістам аркестр. Прыемнае ўражанне пакінула мяккае, празрыстае гучанне струннай групы і клавесіна ў канцэрце Вівальдзі. Нямала прыгажосці было і ў суправаджэнні канцэрта Моцарта. Аднак, асобныя разыходжанні з сольнай партыяй і рытмічная няўстойлівасць гавораць пра тое, што аркестру трэба старанна працаваць над суправаджэннямі класічных канцэртаў. Да таго ж туці ў канцэрце Моцарта здаліся крыху падкрэсленымі і цяжкімі, таму парушалася ансамблевая стройнасць.

У другім аддзяленні выконвалася Дзевятая сімфонія Бетховена. У гэтым велічным, поўным гераічнага пафасу творы найбольш ярка выказаны свабодалюбівыя мары кампазітара. Яе ўключэнне ў праграму канцэрта, безумоўна, звязана з ленінскім юбілеем. Бетховен жа быў адным з любімых кампазітараў Ільіча. Вядома, што ў 1921 годзе Ленін слухаў гэтую сімфонію, і яна зрабіла на яго вялікае ўражанне.

Дзевятая сімфонія нібы адкрывае серыю канцэртаў, прысвечаных 200-годдзю з дня нараджэння Бетховена. У гэту серыю ўвойдуць пяць фартэпіянных канцэртаў (выканаўца — народны артыст СССР, лаўрэат Ленінскай прэміі Э. Гілельс), цыкл з трыццаці двух фартэпіянных санат (выканаўца — заслужаная артыстка РСФСР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Т. Нікалаева) і іншыя бетховенскія творы.

У выкананні сімфоніі было нямала цікавых момантаў. Цёпла і мякка прагучалі лірычныя раздзелы першай часткі і пачатак трэцяй. Добрае ўражанне пакінула рэпрыза другой часткі, у якой па-сапраўднаму горача і палымяна быў перададзен дзёрзкі дух бетховенскага скерца. Запомніўся засяроджана-паглыблены пачатак фінала і першае з'яўленне «тэмы радасці». Аднак адсутнасць рытмічнай вастрыні і суцэльнага ахопу формы значна зніжае сілу ўздзеяння музыкі. Ужо ў першай тэме сімфоніі, дзе аркестр нібы заяўляе аб якасці выканання, было крыўднае разыходжанне паміж струннай і духавымі групамі. У драматычных эпізодах першай часткі недастаткова рэльефна праслухоўваўся малюнак аркестравай фактуры, таму галоўныя і другарадныя лініі гучалі на адным сілавым узроўні. У варыяцыях трэцяй часткі хацелася б пабольш спявання і глыбіні, а ў чацвёртай— больш дакладнага разліку дынамікі. Узнікла такое адчуванне, нібы работа над сімфоніяй яшчэ не закончана.

У фінале сімфоніі прынялі ўдзел Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла БССР і салісты І. Адзінцова, С. Данілюк, І. Бушкін, І. Фейгельсон. Партыя хору была выканана ўпэўнена, сакавіта, эмацыянальна Свежае гучанне галасоў, чыстата ладу, тонкая, выразная нюансіроўка пакінулі добрае ўражанне. Салістам жа, мне здаецца, не хапала дастаткова зладжанага ансамбля.

У выкананні сімфоніі, зразумела, ёсць нямала «заявак» на будучае, і мы спадзяёмся на такія сустрэчы, якія прынясуць нам сапраўдную радасць.

Другі канцэрт новага сезона быў прысвечан арганнай музыцы — выканаўца саліст Беларускай дзяржаўнай філармоніі А. Янчанка. Яркая, эмацыянальная, глыбока змястоўная ігра арганіста ў апошні час прыцягвае ўсё больш і больш слухачоў. Прыемна адзначыць, што і ў гэты вечар у зале не засталося свабодных месц.

У рэпертуар А. Янчанкі ўваходзяць творы кампазітараў розных эпох і стыляў, але самая вялікая ўвага аддаецца арганным творам І Баха і навінкам сучаснай музыкі. Зусім нядаўна мы слухалі ў яго выдатным выкананні ўсе арганныя такаты Баха. На гэты раз арганіст уключыў у сваю праграму яго фантазіі і фугу до мінор, пастараль, санату сі бемоль мажор, дарыйскую такату і фугу. Камерныя, празрыстыя па стылі пастараль і саната нібы акаймоўваліся вялікімі, манументальнымі палотнамі, у якіх арган па сіле і выразнасці пераклікаецца з сімфанічным аркестрам.

У канцэрце выконваліся чатыры інвенцыі Б. Цішчанкі, інтэрмедыя А. Янчанкі, фантазія і фуга рэ мінор М. Рыгера. У інвенцыях Б. Цішчанкі звярнула на сябе ўвагу цікавая спроба аўтара спалучаць сучасны рытм і музычную мову з рускім фальклорам і прыёмамі строгай поліфаніі. Рысы сучаснага арганнага стылю выявіліся і ў інтэрмедыі А. Янчанкі.

Канцэрт А. Янчанкі прайшоў з вялікім поспехам. На «біс» былі сыграны маленькая пастараль (уласны твор), адажыо, таката і фуга рэ мінор І. Баха. У наступных канцэртах арганіст пазнаёміць нашых слухачоў з Вялікай арганнай мшой Баха.

Такім чынам, адкрыўся новы юбілейны сезон. На працягу гэтага года нашы аматары музыкі пачуюць многа цікавых канцэртаў з удзелам вядомых майстроў савецкага і зарубежнага мастацтва. Хацелася б, каб цікавасць мінчан да першых канцэртаў сезона захавалася і не згасла.

У. КОКУШКІН.

СЦЯГІ ДРУЖБЫ

У Гомельскім абласным краязнаўчым музеі абсталявана зала падарункаў з братніх краін сацыялізма. Шматлікія экспанаты расказваюць аб вялікай непарушнай дружбе паміж працоўнымі Беларусі і Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі, Польскай Народнай Рэспублікі, Чэхаславацкай Сацыялістычнай Рэспублікі, Кубы, гераічнага В'етнама і іншых краін.

Многія падарункі паступілі ў музей ад нашых землякоў, якія пабывалі ў гэтых краінах. Вось сцяг Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі. На яго шырокім полі надпіс на нямецкай мове: «У знак германа-савецкай дружбы. Ад працоўных гор. Цытау».

А побач два сцягі гераічнай Кубы. Адзін з іх прывезла гамяльчанка, Герой Савецкага Саюза, былая адважная лётчыца жаночага авіяцыйнага палка Паліна Уладзіміраўна Гельман. Сцяг ёй падарылі ад імя Фідэля Кастра, калі яна была на востраве Свабоды. Другі — атрыманы ў падарунак Гомельскім станкабудаўнічым заводам імя С. М. Кірава да 47-й гадавіны Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Сцяг гераічнага В'етнама ўручыў музею кіраўнік пастаяннага прадстаўніцтва Фронту нацыянальнага вызвалення Паўднёвага В'етнама ў СССР таварыш Данг Хуанг Мінь, які наведаў Гомель з дэлегацыяй В'етнама ў ліпені 1968 года.

На гэтым здымку — сцяг, падораны музею працоўнымі ГДР, 20-годдзе якой у гэтыя дні адзначаюць усе прагрэсіўныя народы.

М. ГАТОЎКІН,
супрацоўнік Гомельскага абласнога краязнаўчага музея.

ШЫРОКІ ДЫЯПАЗОН МАСТАКА

Пятру КРОХАЛЕВУ — 50 ГАДОЎ

НЕЛЬГА сказаць, што сваю тэму ў мастацтве Пётр Серапіёнавіч Крохалеў знайшоў адразу. У пачатку самастойнага творчага шляху пасля заканчэння інстытута жывапісу, скульптуры і архітэктуры імя І. Я. Рэпіна ў Ленінградзе ён піша работы, якія засталіся амаль незаўважанымі. Але і ў іх былі тыя якасці, якія пасля акрэслілі яго творчую індывідуальнасць.

Паўней мастак раскрыўся ў пазнейшых работах, такіх як «Арганізацыя калгаса ў 1929 г.» (1957 г.), трыпціху «Калектывізацыя» (1967 г.), «Першыя камунары» (1968 г.). У гэтых работах мужнее і талент Крохалева-каларыста.

Многа палотнаў Крохалеў прысвяціў Вялікай Айчыннай вайне. Пётр Серапіёнавіч у 1939—1945 гадах быў у радах Чырвонай Арміі і ўдзельнічаў у партызанскім руху, быў паранены. Непасрэдны ўдзел у баях, убачанае і перажытае наклалі пэўны адбітак на творы ваенна-гістарычнага жанру. Кожная карціна — «Былыя паходы» (1958), «Абаронцы Брэста» (1961—1963), «Праводзілі на фронт» (1963—1965)—вынік глыбокіх асабістых перажыванняў, памножаных на магчымасці творчага арсенала жывапісца.

У «Былых паходах» галоўным з'яўляецца кампазіцыйная пабудова, якая дазваляе падкрэсліць рытмічнасць руху партызанскага атрада, яго размах, арганізаванасць. У карціне «Абаронцы Брэста» апрача кампазіцыі ўдала знойдзена рашэнне многіх вобразаў, якое раскрывае псіхалогію герояў у цяжкія часы выпрабаванняў. Вялікай увагі заслугоўвае карціна «Праводзілі на фронт». У савецкім выяўленчым мастацтве можна знайсці нямала твораў на гэту тэму, кожны з якіх характэрны глыбокім рэалізмам, індывідуальным падыходам аўтара да вырашэння тэмы. У карціне Крохалева адбіліся не толькі асабістыя перажыванні чалавека, які многа перажыў, а і яго здольнасць да глыбокага філасофскага асэнсавання таго, што адбываецца, здольнасць кампазітара, псіхолага, жывапісца.

На пероне чыгуначнай станцыі група жанчын і дзяцей... У глыбіні ледзь прыкметныя рэйкі, у серабрыстым лёгкім марыве некалькі будынкаў, сціплы пейзаж. Позірк гледача паволі пераходзіць ад фігуры да фігуры, ад твару да твару. І паступова пачынаеш разумець душэўны стан тых, хто праводзіць. Спакойныя людзі, але на тварах боль развітання, трывога, яны ледзь стрымліваюць плач. Гэту трывогу узмацняюць ламаны рытм кампазіцыі, неспакойныя мазкі жывапісу, вельмі выразны прыглушаны зеленавата-шэры каларыт.

Першыя творы Крохалева, якія з'явіліся на рэспубліканскіх выстаўках у пачатку 50-х гадоў, сведчылі аб з'яўленні мастака са сваім почыркам, сваімі тэмамі, мастака, які творча вырашае складаныя жывапісныя праблемы, тонка разбіраецца ў пытаннях кампазіцыйнай пабудовы тэматычнай карціны. Глыбокая задума, востры сюжэт, псіхалагізм становяцца асновай яго творчасці. Але Пётр Серапіёнавіч не абмяжоўваецца тэматычнай карцінай На рэспубліканскіх выстаўках мы сустракаліся з яго пейзажамі, партрэтамі.

Крохалеў стварыў галерэю прадстаўнікоў новай вёскі, працаўнікоў калгасных палёў. Гэта вобразы паўнакроўныя, цікавыя сваім стаўленнем да рэчаіснасці, да працы, да свайго месца ў жыцці. Трэба аб'ехаць нямала беларускіх вёсак, сустрэцца з многімі людзьмі, каб знайсці такі выразны, характэрны тыпаж. У час адной з такіх паездак у вёсцы Пільсці на Смаргоншчыне мастак пазнаёміўся з гераіняй свайго будучага твора— «Партрэт ільнавода Ксені» (1963 г.). Атрымаўся не проста індывідуальны, канкрэтны вобраз, а партрэт жанчыны савецкай вёскі, якая ўвабрала ў сябе лепшыя рысы эпохі: няўрымслівую энергію, жыццярадасць, мэтанакіраванасць, працавітасць, ачтыўчасць. З партрэта на нас глядзіць чалавек, горды сваім становішчам у савецкім грамадстве. Цікавы і па сваім жывапісным вырашэнні, ён па праве з'яўляецца адным з лепшых у беларускім савецкім жывапісе.

Кожнаму партрэту П. Крохалева характэрна глыбока распрацаванае кампазіцыйнае рашэнне. Мастак па-майстэрску канцэнтруе асноўную ўвагу на галоўным, першаступенным. Такія і глыбока-псіхалагічныя «Партрэт калгасніка Івацэвіцкага раёна», «Партрэт тэхніка Е. А. Прыхожай» і многія іншыя.

Пётр Серапіёнавіч Крохалеў — мастак, майстэрства якога расце з кожным годам. Сёння, калі яму споўнілася пяцьдзесят гадоў, нам хочацца пажадаць яму новых творчых удач.

Р. БАДЗІН.

«ВЫПРАМЕНЬВАЦЬ СВЯТЛО...»

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

Першага з'езда РСДРП у Мінску, і тут пазбегнуў шаблону. Брыгада мастакоў, якую ён узначальваў, разам з навуковымі супрацоўнікамі музея знайшла найбольш рацыянальны ў гэтых умовах прынцып арганізацыі і ўтрымання прадметаў кожнай залы. Шмат дала і перапланіроўка ўнутранай прасторы. У залах зараз больш за 1700 розных экспанатаў. Кожнаму знойдзена сваё месца, і ў той жа час увага гледача канцэнтруецца на галоўных.

Але я адмаўляюся ад разгорнутага апісання экспазіцыі. Тым болей, што зусім нядаўна выйшаў з друку каталог. Даволі змястоўны, з падрабязным апісаннем экспазіцый кожнай з шасці залаў музея. Думаецца, было б карысна, каб хто са спецыялістаў даў рэцэнзію на яго. Гэта б мела і пэўнае пазнавальнае значэнне, і, безумоўна, зрабіла б станоўчы ўплыў на культуру такіх выданняў у далейшым.

Я ж тут, у гэтых нататках, толькі ўспамінаю некаторыя вехі таго падарожжа па залах музея, якое ў думках зноў і зноў рабіў, блукаючы па ваколіцах Дзяржынава.

...У першай зале ў вітрыне пад шклом пажоўклы ад часу фаліянт. «Книга Деревнянской римско-католической приходской церкви о родившихся в 1876—1883 гг.» Яна разгорнута на 55 старонцы, дзе адмысловым, узорным «пісарскім» почыркам зроблены запіс аб тым, што ў дваранiна Эдмунда-Руфіна Іосіфавіча і ў жонкі яго Алены Ігнацьеўны Дзяржынскіх нарадзіўся 30 жніўня (11 верасня) 1877 года «младенец по имени Феликс».

А побач з гэтаю кнігай на фоне краявіду, аб якім ішла гаворка, — макет дома ў Дзяржынаве. Недалёка — яшчэ фотаздымкі, малюнкі мясцін, дзе прайшло дзяцінства Фелікса Эдмундавіча, дзе сустракаўся ён паўсядзённа з простым сельскім людам, бачыў яго цяжкую працу і той жорсткі сацыяльны і нацыянальны прыгнёт, якому падвяргаліся з боку царскага самадзяржаўя сяляне — беларусы, палякі і літоўцы. Маці, жанчына высокаадукаваная, якая ведала тры замежныя мовы і мела передавыя погляды, вечарамі, пасля працоўнага дня расказвала дзецям аб гісторыі роднага беларускага краю. Праўдзіва, з вялікай павагай да абяздоленых працаўнікоў зямлі. Расказвала аб пошуках імі праўды і свабоды, аб паўстаннях, што жорстка падаўляліся царскімі генераламі. «І гэта было рашаючым момантам, — пісаў потым Ф. Э. Дзяржынскі. — Гэта зрабіла ўплыў на тое, што я потым пайшоў па тым шляху, па якім ішоў, што кожнае насілле, аб якім я даведваўся... было як бы насіллем менавіта нада мной... Ужо тады маё сэрца і мозг чуйна ўспрымалі ўсякую абразу, што цярпелі людзі, і я ненавідзеў зло».

Вось яны — вытокі таго, што пранясе гэты чалавек праз усё сваё палымянае жыццё.

Гімназія. Марксісцкі гурток. Фотакопіі першых, зробленых юнаком Феліксам Дзяржынскім, рэвалюцыйных пракламацый. Фатаграфіі палітзняволенага Дзяржынскага — фас, профіль. Фотакопіі актаў аб арыштах. Рапарты жандараў аб адзінаццаці ўцёках з катаргі. Уцёках смелых, проста артыстычных па майстэрстве выканання... Фотакопія рукапісу запіскі У. І. Леніна ад 7 (20) снежня 1917 года на імя Фелікса Эдмундавіча. Правадыр рэвалюцыі абгрунтоўваў неабходнасць «экстраных мер барацьбы з контррэвалюцыянерамі і сабатажнікамі»... Карціна мастака К. Ціхановіча: «У. І. Ленін уручае Ф. Э. Дзяржынскаму пастанову Савета Народных Камісараў аб арганізацыі ВЧК»... Фотакартка маленькага сына Яна, з якою Фелікс Эдмундавіч ніколі не расставаўся. Яна была і ў кабінеце грознага старшыні ВЧК, «якабінца Кастрычніка». Ён мог не саромецца перад сынам, перад будучыняй за тую справу, якую яму даверыў пралетарыят у самы грозны і цяжкі для рэвалюцыі час. Яго непарушны запавет: «Чэкістам можа быць толькі чалавек з халоднай галавой, гарачым сэрцам і чыстымі рукамі»...

«Усерасійскі папячыцель аб дзецях»...

Пасмяротная маска «жалезнага Фелікса», выкананая мастаком Мяркуравым. Копія пастановы Прэзідыума Массавета: «Узамен ускладання вянка на труну памёршага тав. Дзяржынскага Фелікса Эдмундавіча асігнаваць 5000 (пяць тысяч) рублёў на арганізацыю дома беспрытульных імя тав. Дзяржынскага». Калі яшчэ ў гісторыі было такое?

Патроны і аўтаматныя магазіны партызан з атрада імя Дзяржынскага, што дзейнічалі ў часе Вялікай Айчыннай вайны тут, на радзіме «рыцара рэвалюцыі»... Адзін са шматлікіх запісаў, зробленых наведвальнікамі музея ў Івянцы: «Мы ўдзячны зямлі, што дала свету такога чалавека...» Другі, падпісаны групай маладых чэкістаў: «Клянёмся змагацца за праўду, за справядлівасць!» Запісы піянераў, рабочых, вучоных, воінаў Савецкай Арміі, замежных турыстаў... За год больш трыццаці тысяч экскурсантаў...

Такі ён, чалавек, што з дзяцінства запомніўся па кніжных ілюстрацыях нязменна вузкабародым, з сакалінымі вачыма. Вачыма, у якіх — калі прыгледзецца, — стаіўся глыбокі боль... Позірк воіна і філосафа...

Вайсковага ўзору шапка з прамым казырком, доўгі кавалерыйскі шынель, не здольны, здаецца, утрымаць хоць крыху цяпла. Такі шынель у восеньскую, а тым больш у зімовую халадэчу мог апранаць толькі той, хто каваны з металу. Мы ж, хлапчукі, памятаю, і ўспрымалі колісь даволі прама словы — «жалезны Фелікс»...

А яму, аказваецца, вельмі патрэбны быў доктар! І ён чыста па-чалавечы пабойваўся ўрачоў. Лічыў за лепшае, калі ўжо вельмі прыцісне, перапісвацца з імі, каб далі рэцэпт лякарства. А да сябе не падпускаў. Не хацеў даць сабе паслаблення. Даведаўся, што Ленін цікавіцца яго здароўем, і піша жонцы з Сібіры, куды быў пасланы ў студзені 1922 года Прэзідыумам Усерасійскага Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта, каб хутчэй даставіць прадукты галадаючым Паволжа: «Безумоўна, што мая работа тут не ўплывае добра на здароўе. У люстэрку бачу злы, пахмурны, пастарэлы твар з апухлымі вачыма. Але калі б мяне адклікалі раней, чым я сам здолеў бы сказаць сабе, што мая місія ў значнай ступені выканана, — я думаю, што маё здароўе пагоршылася б».

Так, цела яго было далёка не жалезнае. Але мелася ў чалавека бязмежная адданасць справе, якая была мацней за любы метал...

...Прыгадваю сваю размову з мастаком Эдуардам Агуновічам.

— Калі мне прапанавалі аформіць новую экспазіцыю музея ў Івянцы, — расказваў ён, — я спачатку не вельмі загарэўся гэтым. Думаў нават адмовіцца. Але прыехаў сюды, павандраваў па ваколіцах, пагледзеў на Дзяржынава, пазнаёміўся з матэрыяламі — і ўсхваляваўся. Я адклаў усе свае тэрміновыя справы і ўзяўся афармляць. Інакш было нельга...

Так, інакш было нельга. Гэта ж мемарыяльны музей Дзяржынскага, нашага вялікага земляка, чалавека, жыццё якога прайшло пад дэвізам: «Быць светлым промнем для другіх, самому выпраменьваць святло, — вось вышэйшае шчасце для чалавека, якога ён толькі можа дасягнуць».

...Яшчэ не ўсё было як след абгледжана ў Дзяржынаве, а гадзіннік няўмольна напамінаў: час і ў дарогу. Да Івянца нешта каля пятнаццаці кіламетраў. А ці трапіцца якая спадарожная машына...

Але затрымацца ўсё ж мусіў: зноў выпаўзла з-за зялёна-жоўтай сцяны пушчы цяжкая хмара і лінула халодным дажджом. Давялося забірацца пад знаёмую ўжо сасонку і чакаць.

А была б у Івянцы хоць невялічкая турысцкая база, узяў бы там палатку напракат, мяшок спальны дый прыехаў сюды на два выхадныя дні. Тут табе і рыбалка, і пушча з партызанскімі сцежкамі, і Дзяржынава можна было б агледзець не наскокам, не баючыся, што пад вечар не знойдзеш папутнай машыны або трапіш пад дождж.

І яшчэ я думаў: чаму б не пусціць сюды экскурсійны аўтобус. Прама з Мінска.

А пакуль што ў Івянец я выправіўся пехатою. І толькі кіламетры праз чатыры мне пашчасціла — дагнала машына.

Шафёр быў з Івянца, але добра ведаў Дзяржынава. З гонарам гаварыў ён пра колішніх яго жыхароў: пра Фелікса Эдмундавіча, пра сына яго Яна, як той прыязджаў сюды, пра брата Казіміра, пра якога здымаюць зараз «аж цэлае кіно». І пра сястру Альдону з «Аршавы», якая штогод у дзень нараджэння Фелікса Эдмундавіча праз увесь горад насіла чырвоныя гваздзікі да помніка брату.

— Пра тое не толькі Аршава ведае, — гаварыў шафёр. — Пра тое і мы ўсе ведаем, дарма што далёка.

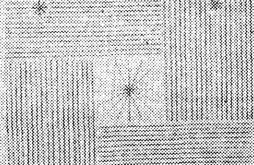
Але ці ж далёка?

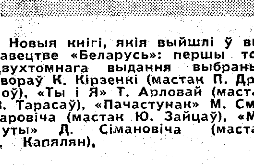
Дзяржынава—Івянец.

СЯРОД КНІГ

Новыя кнігі, якія выйшлі ў выдавецтве «Беларусь»: першы том двухтомнага выдання выбраных твораў К. Кірэенкі (мастак П. Драчоў), «Ты і Я» Т. Арловай (мастак В. Тарасаў), «Пачастунак» М. Смагаровіча (мастак Ю. Зайцаў), «Мінуты» Д. Сімановіча (мастак І. Капялян).

НА РАЗДАРОЖЖЫ

У ПЕРШАЙ кніжцы Я. Шабана «Нарачанка» вершаў так мала, што хочацца разабраць кожны з іх і кожнаму даць, па прыкладу многіх рэцэнзентаў, адпаведную ацэнку. Аднак лепш паспрабаваць зірнуць на агульную тэндэнцыю яго творчасці.

Большасць вершаў Я. Шабана вельмі простыя, часам гэта ўжо не прастата, а спрошчанасць.

Ты прайшоў праз агонь,
салдат.
Ты прайшоў праз ваду,
салдат.
Ты праз медныя трубы
прайшоў, салдат.
...Ад злоснае кулі загінуў.
(«Салдат»).

Усё гэта настолькі проста і настолькі агульна, што нельга ўлавіць хоць бы намёк на паэтычную думку, і застаецца толькі пашкадаваць, што верш не вод» хутчэй можна ўбачыць з берагу, чым у самой вадзе.

Чытаем далей:

Плыву
вясёлкамі абвіты я,
красой тваёй
не надзіўлюся...

Зноў гаворыцца аб тым, чаго ніяк нельга ўбачыць, знаходзячыся ў вадзе. І «красой тваёй не надзіўлюся» павісае ў паветры, таму што прыгажосць Нарачы не паказана, аб ёй толькі гаворыцца.

Натуральна, што, яшчэ не «настроіўшы» вочы на рэч, на матэрыяльную канкрэтнасць рэальнага свету, Я. Шабан карыстаецца пакуль гатовымі «паэтызмамі»: «там дзяўчынка, як сцяблінка», «васількі вачэй дзяўчынкі», «праменні праспектаў асфальтавай стужкай ляглі» і г. д. Ясна, што паэт павінен пазбаўляцца ад гэтых не самых лепшых узораў звычных словазлучэнняў, якія даўно сталі штампамі.

Асмельваюся даць такую параду таму, што другім уменнем — адчуваць і выказваць пачуцці ў слове — Я. Шабан надзелены даволі шчодра. Ён умее ўлавіць і перадаць патаемны рух сваёй душы. Вось якія словы знаходзіць Я. Шабан, калі гаворыць аб радасці ўзаемнага кахання:

І цяпер,
сам не свой ад радасці,
я хаджу
і згараю ад зайздрасці.
Сам сабе я
зайздрошчу жахліва:
нельга ж быць
вось такім шчаслівым.
(«Кахаю»).

Не скажаш, што гэта адкрыццё — нешта падобнае нам ужо сустракалася, але тут ёсць адценне, якое, здаецца, не было яшчэ ва ўжытку: гэта зайздрасць да самога сябе.

У адным з найбольш удалых вершаў — «Чатыры сустрэчы з Нараччу» — ужо гаворыцца аб пачуцці больш складаным: аб сустрэчы хлопчыка з прыродай. Хлопчык выходзіць на ўзгорак, адкуль яму яшчэ не даводзілася бачыць возера, і спыняецца, узрушаны:

Я многа разоў бачыў яе,
І ўсё ж такі той раніцою
убачыў яе ўпершыню.
Я адчуў, што я — гэта не я.

Нечакана ўбачаная карціна возера перавярнула прывычнае ўяўленне аб ім. Свядомасць да гэтага не была падрыхтавана, хлопчык яшчэ не можа асэнсаваць, што з ім адбылося. Ён толькі адчувае, што ў яго ўвайшло нешта такое, што зрабіла яго іншым. Улоўлены, запомнены і ўзноўлены адзін з тых скачкоў душы ў новы стан, якія адзначаюць духоўны рост чалавека.

Я. Шабан умее і мысліць паэтычна, гэта значыць валодае і трэцім уменнем, неабходным для паэта. У тым жа вершаваным цыкле аб Нарачы ёсць радкі, прысвечаныя акупацыі. Вось яны:

Я ненавідзеў тады цябе,
Нарач:
бачыў, як чорныя людзі
заходзілі ў твае воды
і кроў з сваіх рук
змывалі.

Трэба ўлічыць, што тут гаворыцца аб пачуццях васьмігадовага хлопчыка. Ён яшчэ не зусім аддзяліўся ад прыроды і лічыць, што немец, заходзячы ў ваду Нарачы, уваходзіць ледзь не ў яго самога. Гэта — зноў пачуццё. А далей — думка:

Такога б
не вытрымаў робат:
у яго вырасла б сэрца.

Гэта гаворыць, вядома, ужо дарослы чалавек, прытым гаворыць не вельмі ўдала. Аднак думка кранае нас сваёй нечаканасцю: так ненатуральна, што акупант мыецца ў Нарачы. Гэта прымусіла б уздрыгануцца ад абурэння нават робата — у яго павінна было б з'явіцца сэрца як орган, дзе толькі і можа нарадзіцца падобнае пачуццё.

Гэтыя радкі я лічу несумненнай удачай маладога паэта. Але ж іх, такіх радкоў, такіх мясцін у кнізе да крыўднага мала!

Натуральна, што ўсё лепшае вырасла з жыццёвага вопыту самога паэта, народжана падзеямі, якія адбыліся асабіста з ім. І таму такія вершы, як «Маякоўскі ў Мінску» або «Беспрытульны», сустракаеш з насцярожанасцю. Ну што, на самай справе, можа сказаць Я. Шабан аб знаходжанні Маякоўскага ў Мінску, калі ўсе дэталі гэтай падзеі даўно апісаны і выкарыстаны ў вершах і прозе! І нават тая акалічнасць, што паэт «на дзяржвыдавецкай выстаўцы томік Купалы, задумаўшыся, гартаў», — нават яна, няхай гэта будзе праўда або вымысел — не ўспрымаецца як адкрыццё, таму што агульнавядома імкненне Маякоўскага бліжэй азнаёміцца з творчасцю паэтаў саюзных рэспублік. Або — што новага можа ўнесці паэт у тэму самаадданай барацьбы Дзяржынскага за выратаванне беспрытульных! Бо гэтага Я. Шабан не бачыў, не адчуў, не ведае або ведае толькі з літаратурных крыніц.

Падкрэсліваю гэта таму, што нават з таго, што здарылася з самім паэтам, яму часам не ўдаецца здабыць паэзію. Цыкл «Вільнюскія імправізацыі» нагадвае добрасумленную справаздачу камандзіровачніка: заахвочвальным матывам тут з'яўляецца не ўнутранае, а знешняе жаданне — паведаміць, што заданне выканана. У вялікай сваёй частцы «Вільнюскія імправізацыі» ўяўляюць сабой вершаваны пераказ літоўскай легенды аб Юраце, дачцы мора, і яе каханні да юнака Касцiціса. Верш тут моцны, але, дальбог, гэту легенду лепш пачытаць у прозе, таму што рыфмоўка не надала ёй ніякай новай якасці.

Уключаны ў кніжку — прытым першую кніжку. Ён, на жаль, не адзіны. Адчуванне ненапоўненасці застаецца ад вершаў «Размова з Віцебскам», «10 літар», «Ты — нібы аблачынка...» і некаторых іншых. Для такога маленькага зборніка — мнагавата.

Але ёсць і такая прастата, у якой трэба ўжо разбірацца. Я маю на ўвазе, у прыватнасці, верш «Ты была ад мяне недалёка...». Герой верша хворы, і абвастранае хваробай пачуццё да каханай прымушае яго гаварыць словы, у якіх гарачае жаданне паправіцца — хоць бы для таго, каб дакрануцца да яе рукі і «паслухаць, як Нарач плёхкае». Верш шчыры, і гэта надае прастаце непрастату, у адрозненне ад тых вершаў, якія напісаны адным толькі розумам.

Але прастата або складанасць верша яшчэ не можа быць крытэрыем паэтычнага таленту. Талент — гэта ўменне бачыць, адчуваць і думаць пры несумненнай здольнасці ўвасобіць у слове убачанае, прачутае.

Першае — уменне бачыць — развіта пакуль што ў Я. Шабана не вельмі. Доказ таму — амаль поўная адсутнасць у яго вершах параўнанняў, тропаў, метафараў, узятых з рэальнага свету. Чытаем, напрыклад, верш «Нарач», якім адкрываецца зборнік:

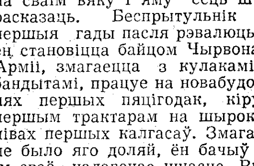
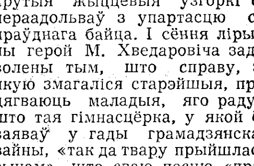
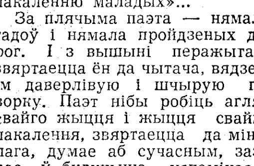
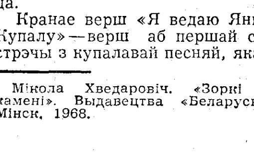
...Плыву
і блізарука жмуруся
ад залатога ззяння вод,
як жмурыцца
вясной на вуліцы
ад сонца
захмялелы кот.

Немагчыма паверыць, што чалавек, які **плыве**, жмурыцца гэтак жа, як і кот, што **сядзіць** на вуліцы, ды і «залатое ззян-

Якi-небудзь строга пэўны вывад аб сутнасці творчага почырку Я. Шабана рабіць, памойму, рана. Паэт — на раздарожжы. У ім змагаюцца ўменне і няўменне, густ і безгустоўнасць, адчуванне слова і глухасць да яго, і будучае залежыць ад самога паэта.

Ф. ЯФІМАЎ.

Яўген Шабан. «Нарачанка». («Першая кніга паэта»). Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1969.

СПОВЕДЗЬ ПАЭТА

Лірычны герой новай кнігі вершаў Міколы Хведаровіча «Зоркі на камені» пражыў доўгае і нялёгкае жыццё. Яго жыццёвы шлях не быў услалы ружамі, ён нямала пабачыў і зведаў на сваім вяку і яму ёсць што расказаць. Беспрытульнік у першыя гады пасля рэвалюцыі, ён становіцца байцом Чырвонай Арміі, змагаецца з кулакамі і бандытамі, працуе на новабудоўлях першых пяцігодак, кіруе першым трактарам на шырокіх нівах першых калгасаў. Змаганне было яго доляй, ён бачыў у ім сваё чалавечае шчасце. Выпрабаванні загартоўвалі яго, крутыя жыццёвыя ўзгоркі ён пераадольваў з упартасцю сапраўднага байца. І сёння лірычны герой М. Хведаровіча задаволены тым, што справу, за якую змагаліся старэйшыя, працягваюць маладыя, яго радуе, што тая гімнасцёрка, у якой ён ваяваў у гады грамадзянскай вайны, «так да твару прыйшлася сынам», што сваю песню «праз гады перадаў... шчырым словам пакаленню маладых»...

За плячыма паэта — нямала гадоў і нямала пройдзеных дарог. І з вышыні пражытага звяртаецца ён да чытача, вядзе з ім даверлівую і шчырую гаворку. Паэт нібы робіць агляд свайго жыцця і жыцця свайго пакалення, звяртаецца да мінулага, думае аб сучасным, зазірае ў будучыню, успамінае і ацэньвае, захапляецца і радуецца.

Кранае верш «Я ведаю Янку Купалу» — верш аб першай сустрэчы з купалавай песняй, якая абудзіла паэтаву душу і якая стала ягонай нязменнай спадарожніцай:

Яшчэ пастушком, за капейку,
У краме купіў я «Жалейку».
«Жалейка» мне песні спявала
І ў людзі мяне выпраўляла, —
Маёй спадарожніцай стала...

У вершы «Кастрычніка вецер» паэт успамінае «далёкі бераг сузор'яў юначых», калі «шынель і будзёнаўку носячы горда, не верачы ў бога, ні ў д'яблаў ніякіх», адчуў ён сэрцам праўду кастрычніцкіх ідэй, калі

Шматала мяцеліца
Конскія грывы,
У жорсткіх атаках
Сяброў мы гублялі.
Зноў клікаў Кастрычніка
Вецер імклівы,
І зноў на світанку
Мы коней сядлалі.

Шчыры і праніклёны верш прысвечаны Цішку Гартнаму, які «выходзіў пад скогат і гвалт засяваць беларускі папар». Цяжкая і высакародная праца паэта дала свой плён, «узнялася навокал высокая рунь, і хто сеяў — паклон для таго».

Шмат вершаў прысвячае паэт роднай Беларусі, яе палям і лясам, гарадам і вёскам. М. Хведаровіч апявае ціхую палескую рэчку Лань, партызанку Бярэзіну, сваё роднае мястэчка Капыль, славіць новы горад беларускіх шахцёраў Салігорск, дзе здабываецца соль зямлі, «соль жыцця — сільвініт».

Своеасабліва вянчае гэты цыкл вершаў невялічкая паэма «Красуй, наш Мінск» — узнёслая песня гораду-будаўніку, гораду-воіну і партызану, цэнтру нашай навукі і культуры.

Шмат гадоў паэту давялося жыць і працаваць далёка ад бацькоўскага кута — на Поўначы. Вершы, народжаныя ўспамінамі аб тым часе, найбольш удалыя ў зборніку. У іх шмат шчырасці, пачуцця, непасрэднасці, яны насычаны водарам і фарбамі суровага краю. А яшчэ — вершы гэтага цыкла поўныя аптымізму і веры ў будучыню. Цяжкасці, з якімі даводзілася сустракацца на Поўначы, не надламалі паэта, не замуцілі ідэалаў маладосці. Ён па-ранейшаму застаецца грамадзянінам і бачыць свой абавязак у тым, каб працаваць на карысць Радзімы:

Не забыць
Нам дзён бывалых:
У марозы і ў слату
Лес валілі,
Клалі шпалы, —
Шлях вялі на Варкуту.
Пражытага —
Не шкода,
Нездарма прайшлі гады.
Зараз там
Стаяць заводы,
Маладыя гарады.
(«Корань-цуд»).

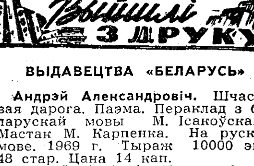
Поўны сапраўднай паэзіі Поўначы верш «Ганю плыты». І зноў жа, ён прасякнуты непакоем за лёс Радзімы, клопатам аб яе светлай будучыні.

У зборніку змешчана і паэма «Крылы» — твор у многім аўтабіяграфічны. Паэту ў юнацтве пашчасціла сустрэцца з вялікім вучоным, тады яшчэ настаўнікам калужскай гімназіі Цыялкоўскім. Гэтая сустрэча засталася ў сэрцы назаўжды. І «Крылы» — даніна любві, пашаны і ўдзячнасці паэта да свайго вялікага настаўніка...

Канечне, не ўсе творы, якія склалі зборнік, зроблены на належным узроўні. Ёсць сярод іх і скарасцелкі, творы без пэўнай і значнай думкі, творы рытарычныя і агульна-дэкларацыйныя. Але, думаецца, не яны вызначаюць вартасць кнігі ў цэлым — шчырай споведзі паэта аб тым, што хвалявала яго на жыццёвым шляху і хвалюе сёння.

М. ДОСІН.

Мікола Хведаровіч. «Зоркі на камені». Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1968.

Выйшлі з друку

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

Андрэй Александровіч. Шчаслівая дарога. Паэма. Пераклад з беларускай мовы М. Ісакоўскага. Мастак М. Карпенка. На рускай мове. 1969 г. Тыраж 10000 экз. 48 стар. Цана 14 кап.

Іосіф Васілеўскі. Пальмы і сосны. Вершы. Мастак Ю. Кухараў. На рускай мове. 1969 г. Тыраж 3800 экз. 96 стар. Цана 22 кап.

Юрка Голуб. Гром на зялёнае голле. Першая кніга паэта. Мастак В. Жыжэнка. 1969 г. Тыраж 3000 экз. 64 стар. Цана 12 кап.

К. Груздзеў. Салдаты партызанскага фронту. Успаміны былога камандзіра дэсантнай разведачна-дыверсійнай групы. Мастак М. Бельскі. На рускай мове. 1969 г. Тыраж 50000 экз. 272 стар. Цана 63 кап.

Ф. Дастаеўскі. Злачынства і пакаранне. Раман ў 6-ці частках. Мастак В. Барасаў. На рускай мове. 1969 г. Тыраж 200 000 экз. 560 стар. Цана 91 кап.

Міхась Казаноў. Млечны шлях. Першая кніга паэта. Мастак В. Жыжэнка. 1969 г. Тыраж 2000 экз. 44 стар. Цана 11 кап.

Іван Катлярэўскі. Энеіда. Паэма. Пераклад з украінскай мовы народнага паэта БССР Аркадзя Куляшова. Мастакі В. і М. Басалыгі. 1969 г. Тыраж 2000 экз. 272 стар. Цана 60 кап.

Кот Максім. Беларуская народная казка. Мастак М. Карпенка. На рускай мове. 1969 г. Тыраж 200 000 экз. 24 стар. Цана 18 кап.

Аркадзь Марціновіч. Накцюрн. Апавяданні. Аповесці. Аўтарызаваны пераклад з беларускай мовы Льва Салаўя. Мастак В. Тарасаў. На рускай мове. 1969 г. Тыраж 50 000 экз. 288 стар. Цана 59 кап.

Іван Мяла. Настаччыны агледзіны. Аповесці і апавяданні. Мастак Ю. Пучынскі. На рускай мове. 1969 г. Тыраж 15 000 экз. 216 стар. Цана 36 кап.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

У АДЗІНЫМ ТВОРЧЫМ ІМКНЕННІ

Споўнілася 60 гадоў вядомаму крытыку, літаратуразнаўцу і перакладчыку Яўгенію Мазалькову. З гэтай нагоды Саюз пісьменнікаў БССР накіраваў юбіляру віншаванне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Яўгеній Сямёнавіч!

Сардэчна вітаем і віншуем Вас, вядомага крытыка і літаратуразнаўцу, таленавітага перакладчыка, нашага земляка і добрага маскоўскага друга, з 60-годдзем з дня нараджэння.

Ваша імя непарыўна звязана са шматлікімі перакладамі і літаратурна-крытычным даследаваннем творчасці класікаў нашай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа, з якімі Вы былі асабіста блізка знаёмы. Нямала Вы працуеце і над перакладамі сучасных беларускіх пісьменнікаў. Гэтак жа нельга не адзначыць Вашу старанную і плённую працу як старшыні грамадскага Савета па беларускай літаратуры Саюза пісьменнікаў СССР. Мы ўдзячны Вам за тое, што Вы нястомна папулярызуеце нашы творы сярод шырокіх колаў чытачоў савецкай краіны.

Па-братэрску абдымаем Вас, дарагі Яўгеній Сямёнавіч, жадаем Вам яшчэ доўга-доўга працаваць разам з намі і быць заўсёды здаровым, бадзёрым, жыццярадасным».

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і ў сваю чаргу жадае юбіляру добрага здароўя і вялікага плёну ў яго працы.

ЦЯЖКА сказаць, каго ў асобе Яўгенія Сямёнавіча Мазалькова наш чытач (ды і не толькі наш!) ведае больш: таленавітага літаратуразнаўцу, аўтара такіх вядомых кніг, як «Янка Купала» і «Якуб Колас», ці майстра мастацкага перакладу з беларускай. Ён нам дарагі як тым, так і другім. Нашы купала- і коласазнаўства былі б значна бяднейшыя, калі б мы не мелі кніг Яўгенія Сямёнавіча.

Шаснаццацігадовы крычаўскі юнак у 1925 годзе з першым сваім вершыкам дапяў да Масквы. Нехта знайшоў верш цікавым і надрукаваў, а Маскоўскі дзяржаўны універсітэт залічыў Я. Мазалькова сваім студэнтам. Ва універсітэце рыхтавалі з яго спецыяліста па этналогіі, але кіпучае літаратурнае жыццё сталіцы вабіла юнака да сябе.

Ішлі завірушныя гады гарачых схватак на ідэалагічным фронце, кансалідацыі сіл пралетарскай літаратуры, аб'яднання шматлікіх груп і групачак у адзіны Саюз савецкіх пісьменнікаў. Над усёй савецкай літаратурай узнімаліся фігуры тытанаў мастацкай думкі — Максіма Горкага і Уладзіміра Маякоўскага. Да іх цягнулася літаратурная моладзь, да іх цягнуўся і наш крычаўскі юнак. Уладзімір Маякоўскі становіцца яго паэтычным настаўнікам.

Але літаратурны лёс вывеў Яўгенія Мазалькова не ў паэты, у ім усё больш і больш выяўляўся і мужнеў талент даследчыка літаратуры. Ён бярэцца за глыбокае і ўсебаковае вывучэнне гісторыі сваёй роднай літаратуры, жыцця і творчасці яе заснавальнікаў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Напэўна гэтай мэце былі падпарадкаваны і першыя крокі Яўгенія Мазалькова як перакладчыка. Хто можа найбольш глыбока пранікнуць у таямніцы майстэрства, як не чалавек, які ўзяўся пераўтварыць мастацкі твор на іншай мове?

Шматгадовае вывучэнне жыцця і творчасці народнага паэта Беларусі дало багаты матэрыял і вылілася ў адну з лепшых манаграфій пра жыццё і творчасць Янкі Купалы, адзначаную Дзяржаўнай прэміяй СССР. У гэтай кнізе Яўгеній Мазалькоў паказаў творчасць народнага паэта як пэўны этап развіцця нашай беларускай літаратуры, паказаў яе ў цеснай узаемасувязі са шматлікімі іншымі літаратурнымі з'явамі. Для даследавання Яўгенія Мазалькова характэрна яшчэ і тое, што разгляд літаратурных з'яў ён робіць на агульным фоне гісторыі барацьбы беларускага народа за сваё сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне. І гэта зразумела, таму што барацьба нашага народа на працягу вялікага перыяду беларускай гісторыі заставалася невычэрпнай крыніцай, якая ідэйна жывіла беларускую дэмакратычную літаратуру. Вялікага паэта Яўгеній Мазалькоў паказаў у асяроддзі яго выдатных папярэднікаў і сучаснікаў...

У цеснай сувязі з гісторыяй народа Я. Мазалькоў разглядае і творчасць Якуба Коласа ў сваёй кнізе «Якуб Колас». Аўтар падкрэслівае ў творчасці паэта дух рэвалюцыйнага пратэсту, шырокае сацыяльнае абагульненне, рэалістычны паказ жыцця — рысы, якія збліжаюць Якуба Коласа з Максімам Горкім. Манаграфія пра Коласа цікавая і сваім вялікім раздзелам пра ролю народнага паэта ў развіцці беларускай літаратурнай мовы.

У 1965 годзе выйшла яго трэцяя літаратуразнаўчая кніга «Поющая земля» — зборнік літаратурных нарысаў і партрэтаў. Тут мы знаходзім шчырае слова земляка пра нашу паэзію.

Нейкім другім бокам адзінага творчага імкнення з'яўляецца дзейнасць Я. Мазалькова ў галіне мастацкага перакладу. З-пад яго пяра выйшлі ў рускім варыянце творы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Міхася Лынькова, Кузьмы Чорнага, Івана Навуменкі і многіх іншых беларускіх паэтаў і пісьменнікаў. Перакладчык — лепшы друг нацыянальнай літаратуры, лепшы друг пісьменнікаў. Яго намаганнем заваёўваюцца новыя дзесяткі і сотні тысяч чытачоў. А што можа быць большым шчасцем для пісьменніка, як не тое, што кніга яго чытаецца, што яна выходзіць далёка за межы сваёй рэспублікі. Аднойчы я атрымліваю пісьмо пра сваю кніжку ажно з Чукоткі. Жарты сказаць! Хіба ж яна трапіла б туды, калі б не была перакладзена і выдадзена ў Маскве?

Вялікага поспеху ў гэтай складанай і тонкай рабоце дасягае той пісьменнік (я падкрэсліваю гэта слова, бо перакладчык — гэта пісьменнік), які здольны адчуць тое паветра, якім дыхаў аўтар, настроіцца на тую хвалю, на якой быў аўтар. А гэтыя здольнасці набывае не кожны. Ці не таму пераклад многіх твораў даецца не з першага разу. У мовах, нават самых блізкіх, нельга, мабыць, знайсці два абсалютныя адпаведнікі. Перакладаючы літаральна, мы заўсёды ў большай або меншай ступені нечым ахвяруем, бо сэнсавая экв'валентнасць дасягаецца складанай сукупнасцю сродкаў розных моў. Блізкасць беларускай і рускай моў не аблягчае, як некаторыя думаюць, а ўскладняе пераклад. Неабходна вельмі тонкае адчуванне семантыка - стылістычнай сутнасці слова, сказа, каб не паддацца на спакусу блізкасці і не перанесці нюансы адной мовы на другую. У гэтых адносінах пераклады Яўгенія Сямёнавіча Мазалькова могуць служыць добрым прыкладам. Не дарма ж многія кнігі ў яго перакладзе вытрымалі не адно перавыданне.

Яўгеній Сямёнавіч з'яўляецца ўкладальнікам або рэдактарам многіх выданняў на рускай мове: гэта і паэтычны аднатомнік Янкі Купалы і яго двухтомнае выданне, гэта і трохтомнік Якуба Коласа 1958 года, і выбраныя творы Змітрака Бядулі 1945 года і інш. Кожнае з гэтых выданняў суправаджаецца вялікім уступным артыкулам Яўгенія Мазалькова, яго каментарыямі.

Яўгеній Сямёнавіч падтрымлівае з беларускімі пісьменнікамі і актыўную жывую сувязь. У свой час ён быў добра знаёмы з Янкам Купалам і Якубам Коласам, пачынаючы з 30-х гадоў ён з'яўляецца ўдзельнікам усіх важнейшых падзей літаратурнага жыцця нашай рэспублікі, ён часты і жаданы наш госць. Наш урад высока ацаніў дзейнасць Яўгенія Сямёнавіча на ніве беларускай культуры і надаў яму званне заслужанага дзеяча культуры БССР.

Яўгенію Сямёнавічу Мазалькову споўнілася шэсцьдзесят год. Мы шлём яму шчырае дзякуй, пажаданні здароўя і маладога творчага гарэння.

Мікола ЛОБАН.

Марыя Ілынкава

Смерць краўца Ганткі

Апавяданне

Была звычайная нядзеля ўлетку. Сяляне ў чорных гарнітурах і чорных капелюшах паважна крочылі ў царкву на імшу. Двары ўсюды чыста падмецены, веснічкі пазачыняны. Сонца на далёкім, спакойным небе звярнула ўжо з позняй раніцы. Палеткі за вёскай буялі зелянінай, па-святочнаму молада глядзеліся бярозы.

Парафія ўжо спявае ў царкве. Апошні ідзе праз вясковы цвінтар, кіруючыся ў царкву, Гантка. Але якраз пасярэдзіне між царквою і школаю ён стаў, як укопаны. Праз нізкія ваконцы сваіх кухняў бачылі некаторыя старыя кабеты: Гантка нагнуўся. У пяску ляжала белая паперка. Падняў яе, гэтую паперку, паглядзеў, перавярнуў, зноў паглядзеў, паківаў галавою, потым, зноў паціху ківаючы галавою, стаў шукаць свае акуляры. Дастаў іх з карычневага футарала, ямчэй пераклаў малітоўнік пад паху, каб не замінаў, надзеў акуляры, але, відаць, кепска бачыў праз іх, бо зноў ссунуў уніз, старанна выцер вялікай святочнай насоўкай, зноў надзеў, потым, трымаючы зводдаль паперку, стаў чытаць.

Тое, што вычытаў, паказалася надта дзіўным. Гантка стаяў на месцы, паміж царквою і школаю, ва ўсіх на відавоку, і чытаў такі дзіўны ліст. Палову імшы прапусціў, усё ківаў галавою, а потым па сваёй прастаце вырашыў: «Калі гэты ліст ужо ляжаў тут, а я яго знайшоў, дык ён тут толькі і ляжаў для таго, каб яго нехта падняў. Можа, яго многія маглі знайсці, можа яго многія і знайшлі, ды зноў кінулі прэч. Ну, калі ніхто з іх не набраўся смеласці, то гэта зраблю я». І ён патупаў да царкоўных дзвярэй, мацаючы свае кішэні, але нічога не знаходзіў у іх. Ды ўспомніў, што пад штрыфелем недзе ёсць шпілька, кравец — ды каб не меў пры сабе шпількі! Гэтай шпількай ён прыкалоў паперку да царкоўных дзвярэй — знайшоў шчылінку і прыткнуў паперку. Затым з пачуццём зробленай справы зайшоў у царкву.

Казанне скончылася ўжо даўно. А ён падчас імшы ўвесь час думаў пра гэтую паперку. Зноў і зноў ківаў галавою, і нейкая гарэзлівая ўсмешка кралася з яго вачэй. Але паступова гэтую гарэзлівую ўсмешку патушыла нейкае дзіўнае адчуванне неспакою і турботы. Вось ужо і імша павінна скончыцца, а усё цяжэй і цяжэй рабілася на душы, нарэшце стала нясцерпна і ён выбег з царквы. Прабег міма той паперкі, нават не глянуўшы на яе. Пры сваёй прастаце, пры сваім наіўным ходзе думак ані не парупіўся, каб сарваць тую паперку, скамячыць, схаваць у кішэню, і ў кішэні несці дамоў, а там кінуць у чалеснікі, як зрабіў бы гэта іншы. Ён прабег паўз яе, прымчаўся дамоў, на сваю драўляную веранду. У горле ў яго зашэрхла. У кухні не сказаў ані слова жонцы, зайшоў у святліцу, але і там не знаходзіў супакою. Пайшоў у майстэрню, ды і адтуль яго нешта выгнала, вярнуўся на веранду, стаў цікаваць, што дзе робіцца на вуліцы.

А тым часам ля царкоўных дзвярэй было аж чорна. Людзі не разыходзіліся, тоўпіліся ля іх, гармідар штораз большаў. Мужчыны то размахвалі рукамі, то здымалі капелюшы, то зноў надзявалі іх, жэсты былі то жвавыя, то панурыя, шмат хто моўчкі, утрапёна ўзіраўся на царкоўныя дзверы, на паперку, што была прыткнута да іх. І перш чым змог пан-айцец зняць у капліцы сваё аблачэнне, перш чым змог глянуць цяпер на сваю царкву і яе дзверы, на сваіх прыхаджан, сталася няшчасце. У школе насупраць расчыніліся дзверы — не школьныя, а тыя, другія — над трыма ступенькамі, дзе жыве Мэтнар. Дзверы расчыніліся, і прыімчаўся Мэтнар у карычневай уніформе. Ён сабраўся быў ехаць у горад на ранішні апель штурмабтайлюнгу*), яго боты аж зіхацелі, калі крочыў праз школьны двор і плошчу між царквой і школаю. Мэтнар расштурхаў чорную гурму набожных сялян, увесь час гыркаючы на іх, быццам страляючы кароткімі чэргамі з аўтамата. Людзі сараніліся яго, замаўкалі, бо ведалі, што ён невыпадкова апынуўся тут, што хтосьці з паслугачоў паспеў пакліцаць яго.

Мэтнар ступіў да паперкі, стаў у позу «ўвага!», па-вайсковаму стрэльнуў рукой і сарваў паперку. Тыцнуў яе ў кішэню, правёў хіжым позіркам па чорных постацях сваіх зацятых праціўнікаў, гэтых «камуністычных бунтаўшчыкоў». Пагляд быў ледзяны, колкі. Больш не сказаў нічога. Усе расступіліся, далі дарогу, і ён пакрочыў па плошчы, паўз ганткавую веранду, да вялікага двара пана вясковага старасты, а там кінуўся да чорнага тэлефона. Выказаўшы госцю сваю пачцівасць, пан стараста — гэтая тоўстая рапуха — прыклыпаў і стаў побач, ягоны твар ўсё выцягваўся і выцягваўся, і бялеў.

— Ну, ці не папярэджваў я цябе заўжды пра гэта? — гыркаў на яго Мэтнар.

І калі людзі сядзелі за нядзельным сталом і абедалі, над вясковымі гонамі завыла сірэна, спачатку далёка, а потым штораз бліжэй. Людзі выбягалі з хат, глядзелі, што дзе гарыць, але пажару нідзе не відно было. Толькі два вялікія чорныя аўтамабілі завярнулі з гасцінца на вясковую дарогу і сунуцца па пяску і калдобінах. Людзі глядзелі на іх, быццам тыя бараны на новыя вароты — што ім трэба? Паны ў чорнай уніформе вылезлі з машын ля карчмы. Карычневы Мэтнар псхапкам прывітаў іх. Паштар забегаў па вёсцы, стаў склікаць вяскоўцаў — тых, што уніфармаваны ў карычневае. У заднім пакоіку карчмы пачалася нарада — верхаводзіў такі высокі, люты. Сталі выклікаць людзей, загадвалі расказваць, дапытваліся і гразілі, моцна гразілі. Нарэшце, пайшлі па Гантку. І Гантка там у іх сядзеў у заднім пакоі, невядома, ці ў наручніках, ці не, ці білі яго, ці бог ведае што чынілі. Ніхто гэтага не ведае, бо карчма ўвесь час зачынена была, а карчомны двор пільнаваўся. Чорныя там пільнавалі, з дубінкамі, людзі ж сядзелі дома напалоханыя, прыціхлыя, панурыўшы галовы, пакорлівыя волі лёсу, чакалі, калі адшуміць гэта ліха. Пан свяшчэннік кленчыў перад вялікім расп'яццем.

Адна карчомная служанка крыху пазней сёе-тое расказала, пазней, як ужо з Ганткам тое сталася. Расказала, што ў карчомнай зале ёй давялося потым выціраць вялікую пляму ад крыві, што з пустой залы чуліся глухія ўдары, быццам па голаму целу, і прыглушаныя стогны даляталі з-за высокіх вокнаў. Такая ўжо завядзёнка, так бывае, што сёння ўсё вядома, але тады людзі не ведалі ні пра што, не думалі. Яны, бы тыя бараны перад новымі варотамі, утрапёна ўспрынялі вестку, што Гантку забралі ў горад.

(Заканчэнне на 4-й стар.)

* Збор аддзялення штурмавікоў.

Кастрычніцкі ЭКРАН

«КОЖНЫ ВЕЧАР У АДЗІНАЦЦАЦЬ»

(Па матывах апавядання Анара «Я, ты, ён і тэлефон»).

Вытворчасць кінастудыі «Масфільм». Сцэнарый Э. Радзінскага, рэжысёр-пастаноўшчык С. Самсонаў.

Пастаноўшчык так фармулюе задачу карціны: «Расказаць аб душэўнай прыгажосці, аб чысціні пачуццяў, аб тым, што іх трэба берагчы, да канца захоўваць іх першароднасць і свежасць».

Галоўныя ролі выконваюць: Людміла — Маргарыта Валодзіна, Стас — Міхаіл Ножкін.

«КРАХ»

(у двух серыях)

Вытворчасць кінастудыі «Масфільм». Аўтары сцэнарыя — В. Ардаматскі, Э. Смірноў і У. Чабатароў, рэжысёр-пастаноўшчык Уладзімір Чабатароў.

Двухсерыйны фільм «Крах» расказвае пра паядынак чэкістаў з контррэвалюцыйнай арганізацыяй, якую ўзначальваў адзін з самых небяспечных ворагаў Савецкай краіны Барыс Савінкаў.

Аўтары фільма імкнуліся з дакументальнай дакладнасцю паказаць мінулыя падзеі на шырокім грамадскім фоне тых гадоў, прасачыць падрабязнасці і ход аперацыі, вядомай пад назвай «Сіндыкат-2».

У галоўных ролях здымаліся народныя артысты РСФСР Уладзімір Самойлаў (Савінкаў), Юрый Якаўлеў (Федараў), Яўгеній Мацвееў (Паўлоўскі), Яфім Капілян (Мянжынскі), заслужаны артыст Азербайджанскай ССР Анатоль Фалькові ч (Дзяржынскі), заслужаныя артысты РСФСР Леў Залатухін (Луначарскі), Усевалад Сафонаў (Красін).

«ЛЯСНАЯ ЛЕГЕНДА»

Вытворчасць кінастудыі «Талінфільм». Аўтары сцэнарыя — Лейда Лайус і Лембіт Рэмельгас, рэжысёр-пастаноўшчык — Лейда Лайус.

Шырокаэкранны фільм эстонскіх кінематаграфістаў створаны па матывах п'есы Аўгуста Кіцберга «Ваўкалака». Тэма твора — пагібель чалавека, носьбіта ідэй свабоды, у цяжкіх грамадскіх умовах.

У галоўных ролях здымаліся Эне Рамельд (Ційна), Мале Класен (Мары), Эвальд Хермакюле (Маргус), Арнольд Сікель (гаспадар Тамару), Эві Рауэр (гаспадыня).

■

У кастрычніку на экраны рэспублікі выпускаюцца новыя мастацкія кінакарціны «Джаміля» па матывах вядомай аповесці Чынгіза Айтматава («Масфільм»), «Пяцёра з неба» («Ленфільм»), «Тэатр і паклоннікі» (Кіеўская кінастудыя імя А. П. Даўжэнкі), «Тарыэл Галуа» (кінастудыя «Грузія-фільм»), «Вяртанне камандзіра» (кінастудыя «Узбекфільм»), «Прыгажуняй я не была» (кінастудыя «Азербайджанфільм»).

З зарубежных кінастужак гледачы змогуць убачыць: «У 12 гадзін прыйдзе бос» (ГДР), «Жырафа ў акне» (Чэхаславакія), «Мужы ў камандзіроўцы» (Балгарыя), «Клад на дне возера» (ГДР), «Мая прыгожая лэдзі» (ЗША).

Многа цікавага раскажуць таксама новыя хранікальна-дакументальныя і навукова-папулярныя кінафільмы «Людзі зямлі і неба», «Бітва пад Корсунем», «Нашчадкі даведаюцца», «З гісторыі сяла Рызаватава», «Тайна раскрывае далоні», «Да службы воінскай гатовы», «Такія яны, сувораўцы», «Па старой Ваенна-Грузінскай дарозе», «Курорты Туркменіі», «Шырока страна моя родная» і іншыя.

Пытанням літаратуры і мастацтва прысвечаны новыя кінастужкі «Тукай», «Міхалай Слічэнка», «...І старыя і маладыя».

Беларускія кінадакументалісты перадаюць на суд гледачоў новыя кінакарціны «Застава Кіжаватава» (аб буднях савецкіх пагранічнікаў на гераічнай заставе, якая першай прыняла на сябе жорсткі націск фашыстаў у чэрвені 1941 г.), «Сельскія будні» (аб працаўніках калгаса імя «17 га верасня» Глыбоцкага раёна), «У добрую дорогу (аб будаўніцтве аўтадарог у рэспубліцы), «Лясная дарога» (аб палескіх лесарубах), «Жыццё пад лёдам» (аб жыцці насельнікаў рэк і азёр зімой).

ЗА «КРУГЛЫМ СТАЛОМ» — Тур ХЕЙЕРДАЛ І ЯГО ЭКІПАЖ

У Савецкі Саюз па запрашэнні Акадэміі навук СССР прыехалі ўдзельнікі экспедыцыі на папірусным судне «Ра», якім кіраваў легендарны нарвежскі падарожнік, вучоны і пісьменнік Тур Хейердал.

Падарожжа інтэрнацыянальнага экіпажа на папірусным судне ад берагоў Афрыкі праз Атлантычны акіян працягвалася 53 дні. Экспедыцыя паставіла мэту паказаць, што старажытныя егіпцяне маглі ў прынцыпе даплываць да Амерыканскага кантынента. Як вядома, экспедыцыя на «Ра» зрабіла пяць тысяч кіламетраў. З-за штормаў і моцных сустрэчных вятроў судна страціла кіраванне і пачало тануць. На дапамогу «Ра» прыйшла сустрэтая ў акіяне яхта «Шэнандоу», на якую перайшоў экіпаж.

Каманда «Ра» намерана пабываць ва ўсіх сямі краінах, прадстаўнікі якіх былі на папірусным судне.

Агенцтва друку Навіны прапануе ўвазе чытачоў расказ аб сустрэчы з адважнымі падарожнікамі за «круглым сталом» АДН, праведзенай 25 верасня.

Барыс БУРКОЎ, Старшыня праўлення АДН: Я рады вітаць у нашым агенцтве экіпаж судна «Ра» пад кіраўніцтвам адважнага капітана Тура Хейердала, падарожніка і вядомага пісьменніка. Мы многа ведаем пра яго. Велізарнымі тыражамі разышліся ў СССР і ў іншых дзяржавах яго кнігі. Я вітаю разам з ім і яго саратнікаў па апошнім паходзе — Абдулу Джыбрына з Рэспублікі Чад, штурмана і радыста Нормана Бейкера з США — адзінага прафесіянальнага марака экспедыцыі, Карла Мауры з Італіі, Джорджа Сарыала — з ААР, Юрыя Сянкевіча — з Савецкага Саюза.

Мы вельмі задаволены, што экіпаж згадзіўся сустрэцца з журналістамі нашага агенцтва. Агенцтва друку Навіны выдае за мяжой 52 часопісы і 7 газет. Мы пасылаем свае матэрыялы ў 110 краін свету. Нашымі матэрыяламі карыстаецца савецкі друк. Таму тая інфармацыя, якую мы атрымаем зараз, будзе з цікавасцю прачытана мільёнамі чытачоў у Савецкім Саюзе і за рубяжом.

ПЫТАННЕ: **Ці выкарыстае пан Тур Хейердал прапанову ўрада Аб'яднанай Арабскай Рэспублікі паўтарыць экспедыцыю на новым папірусным судне, і калі так, дык які будзе склад экіпажа?**

Тур ХЕЙЕРДАЛ: Хачу адказаць спачатку на другую частку пытання. Канечне, я вазьму той самы экіпаж і цалкам упэўнены, што калі мы паўторым экспедыцыю, дык усе з іх паедуць.

Цяжэй адказаць на першую частку пытання. Урад ААР заявіў нам, што калі мы папросім у іх дапамогі, яны цалкам акажуць нам яе.

Я хачу адзначыць, што самая цяжкая частка экспедыцыі — папярэдняя работа, калі мы будавалі карабель.

Калі б у нас быў ужо гатовы карабель з папірусу, мы без ваганняў пачалі б новую экспедыцыю.

ПЫТАННЕ: **Які момант плавання вы лічыце крытычным і як паводзілі сябе члены экіпажа ў гэтых акалічнасцях?**

Тур ХЕЙЕРДАЛ: Зноў жа лягчэй адказаць на другую частку пытання. Каманда паводзіла сябе бездакорна. Я не хацеў бы нікога пакінуць, калі б надарылася магчымасць зрабіць падарожжа яшчэ раз.

Што ж датычыць крытычнага моманту падарожжа, дык, напэўна, кожны член каманды адказаў бы па-рознаму. Мы больш баяліся ўзбярэжжа, чым адкрытага акіяна. Рулявое кіраванне, старажытнае прыстасаванне, незнаёмае сучаснаму чалавеку, часта ламалася. Нам даводзілася плаваць без руля на працягу некалькіх тыдняў. Але, бадай, самым небяспечным момантам для нас быў час, калі мы ішлі вакол мыса Джубі, дзе Паўночная Афрыка пераходзіць у Паўднёвую. Тут вельмі вялікі рыф, на якім за ўсю гісторыю чалавецтва загінула многа караблёў. Можа іншыя члены экіпажа скажуць, што самым крытычным быў дзень якраз перад тым, як мы пакінулі наш карабель. Любы іншы карабель у тых умовах, у якіх мы былі, пайшоў бы на дно, і мы б загінулі. Але наш карабель з папіруса трымаўся на вадзе, як паплавок. Калі прыйшла дапамога і людзі ўбачылі нас, яны не паверылі сваім вачам. А мы ў такім становішчы плавалі апошнія два тыдні нашага двухмесячнага падарожжа. Так што самае страшнае для папіруснага карабля — не хвалі, а рыфы ля ўзбярэжжа.

ПЫТАННЕ: **Ці будзе выпушчана кніга аб вашым апошнім падарожжы?**

Тур ХЕЙЕРДАЛ: Так. Кніга такая будзе гатова к канцу 1970 года.

ПЫТАННЕ: **Экспедыцыя на «Ра» нагадвае будучыя касмічныя падарожжы да планет. Што можна сказаць аб «псіхалагічнай сумяшчальнасці» членаў экіпажа «Ра»? Ці даволі было кароткага знаёмства членаў экіпажа перад падарожжам?**

Тур ХЕЙЕРДАЛ: Адна з асноўных праблем экспедыцыі — паказаць, што група людзей рознай нацыянальнасці можа нармальна працаваць у тых умовах, у якіх мы падарожнічалі. Я хацеў паказаць, што ў нашым многанацыянальным свеце можна супрацоўнічаць. Іменна міжнародны склад нашага экіпажа быў фактарам, які нам дапамог лепш працаваць, чым калі б я адправіўся ў падарожжа са сваімі суайчыннікамі. Кожны член экіпажа хацеў паказаць сваю краіну ў нашай камандзе з лепшага боку.

Я таксама лічу, што якраз у такіх выпадках, калі людзям даводзіцца быць разам на невялікай прасторы, лепш, каб яны не ведалі адзін аднаго да падарожжа. Дастаткова кіраўніку групы ведаць сваіх людзей.

Канечне, з гэтага пункту гледжання лепш не браць той самы экіпаж у новае падарожжа, але на гэты раз я б зрабіў выключэнне.

ПЫТАННЕ: **Ёсць некаторыя дадзеныя, што ў перыяд максімуму сонечнай актыўнасці «хвалюецца» не толькі зямная атмасфера, а і Сусветны акіян. Ваша экспедыцыя праходзіла ў перыяд максімальнай сонечнай актыўнасці. Можа, нашы далёкія продкі ведалі аб такой залежнасці і рабілі свае падарожжы, калі Сонца было спакойнае?**

Тур ХЕЙЕРДАЛ: Гэты перыяд быў сапраўды максімумам сонечнай актыўнасці. Мы выбіралі час экспедыцыі так, каб нам спрыяў вецер. Але мы заўважылі, што ў час падарожжа кірунак ветру мяняўся, ствараўся рух хваляў папярок маршруту. Гэта было лішняй нагрузкай на папірусны карабель, які ўвесь час быў пад напружаннем. Аднак не толькі надвор'е прымусіла нас пакінуць карабель пасля таго, як мы пакрылі адлегласць у пяць тысяч кіламетраў.

Старажытныя народы ведалі, як будаваць такія караблі. Вопыт гэты перадаваўся з пакалення ў пакаленне. А нам давялося вывучаць нашы памылкі і папраўляць іх «па ходзе справы».

ПЫТАННЕ: **Які быў самы памятны дзень на «Ра»?**

Тур ХЕЙЕРДАЛ: Самым памятным днём для ўсіх нас быў той, калі мы знаходзіліся ў сярэдзіне паміж Старым і Новым Светам і атрымалі многа тэлеграм, у тым ліку ад прэзідэнтаў Мікалая Падгорнага, Рычарда Ніксана, Джузепе Сарагата, Генеральнага сакратара ААН У Тана.

ПЫТАННЕ: **У час плавання вам сустрэліся ўчасткі забрудненага акіяна, і вы вылавілі многа чорных шарыкаў, якія хацелі пазней даследаваць. Ці закончылася гэтае даследаванне?**

Тур ХЕЙЕРДАЛ: Па прапанове пастаяннай нарвежскай місіі пры ААН я перадаў гэтыя прадметы нарвежскай дэлегацыі. Даследаванне будзе зроблена органамі ААН. У пяці выпадках нам даводзілася знаходзіць у акіяне гэтыя чорныя шарыкі, падобныя на рэшткі пасля чысткі танкераў. І хоць акіян вельмі вялікі, але не настолькі, каб яго можна было забрудняць так, як забрудняюць зараз рэкі і азёры.

ПЫТАННЕ: **Вы перасеклі Ціхі акіян на плоце з бальзавых бярвенняў, амаль перасеклі Атлантычны на папірусным судне. Ці думаеце вы пакарыць Індыйскі акіян?**

Тур ХЕЙЕРДАЛ: Мой намер — высветліць, ці існуе агульнасць асяроддзя чалавецтва як гістарычна, так і геаграфічна. Ці самастойна развівалася цывілізацыя на розных кантынентах — у Амерыцы, Афрыцы, Азіі. Што датычыць плавання на папірусных суднах праз Індыйскі акіян, дык яшчэ старажытны гісторык Пліній пісаў, што папірусныя караблі з Егіпта ішлі ў Індыю за дзве тысячы гадоў да нашай эры. Так што тут я нічога новага не адкрыю.

ПЫТАННЕ: **Якія пралікі былі дапушчаны пры будаўніцтве «Ра» і як вы іх ліквідавалі?**

Тур ХЕЙЕРДАЛ: Пабудова такога карабля — таксама навуковы эксперымент. Пакуль мы не выправіліся ў дарогу, не маглі выявіць яго недахопаў. І толькі ў плаванні даведаліся, што было няправільна. Аказваецца, груз на «Ра» трэба было ставіць не так, як на звычайным караблі, а размяшчаць раўнамерна.

Інакш праз некалькі тыдняў плавання ўтвараецца вялікі нахіл, і ўрэшце вада дасягае ўзроўню палубы.

Старажытныя егіпцяне карму і нос рабілі вельмі высока загнутымі ўгору. Калі будавалі наш карабель, дык паднялі нос высока, але абрэзалі карму. Мы прымусілі павысіць карму, але будаўнікі зрабілі яе значна ніжэйшую чым нос. Слабасць хутка выявілася: папірус намакаў, карма апускалася ўсё глыбей, хвалі сталі перакочвацца праз палубу. Нам давялося карыстацца старажытным рулявым механізмам. Калі мы зноў адправімся ў дарогу, дык паставім руль іншага тыпу.

ПЫТАННЕ: **Ці не думаеце вы, што падарожжа на «Ра» можа даць штуршок развіццю спартыўнага плавання на папірусных лодках?**

Тур ХЕЙЕРДАЛ: На жаль, мне давядзецца сказаць — так. Кожны год з Перу адпраўляюцца людзі, якія пераймаюць наша падарожжа на «Кон-Цікі». Значыць, знойдуцца людзі, якія захочуць паўтарыць наш эксперымент, каб даказаць, што яны могуць праплыць на пяцьсот кіламетраў больш.

Я хачу папярэдзіць, калі хтонебудзь стане гэтым займацца, дык патрэбен сур'ёзны падыход да справы. Спрабавалі будаваць плыты не з бальзы, а з іншага матэрыялу, але многія заплацілі за гэта жыццём.

Пытанне Норману Бейкеру:

Ці цяжка вам было падтрымліваць сувязь з радыёаматарамі?

Норман БЕЙКЕР: Мы добра прымалі двух савецкіх радыёаматараў і звязваліся з імі ў любы час. А апрача таго, з радыёаматарамі Нарвегіі, Злучаных Штатаў Амерыкі, Італіі. Быў, аднак, адзін неспакойны дзень, калі радыёсувязь зусім спынілася, і я ўжо рыхтаваўся разабраць перадатчык. Але, на шчасце, не зрабіў гэтага. Праз некалькі гадзін я ўключыў апаратуру, каб праверыць, і на вялікую радасць пачуў галасы, спачатку слаба, а потым усё мацней.

ПЫТАННЕ: **Вы былі адзіным прафесіянальным маракам экіпажа. Як вы расцэньваеце вартасці папіруснага судна?**

Норман БЕЙКЕР: У папіруснага карабля ёсць свае перавагі над звычайным. Ён вельмі лёгка ўзбіраецца на грабяні хваляў. Першыя штормы, з якімі мы сустрэліся, не залівалі нашай палубы, фактычна яна заставалася сухая. Гнуткасць карабля робіць яго вельмі моцным. Недахоп у тым, што на ім няма месца для хавання запасаў і грузаў пад палубай.

Трэба, каб паміж палубай і тым, што ляжыць на ёй, была пракладка з мяккага папірусу. Калі карабель згінаецца, дык узнікае трэнне, а яно перацірае вяроўкі, якія трымаюць папірус.

Калі ў апошні дзень нашага знаходжання на «Ра», нам давялося ныраць у ваду, пад корпус, мы ўбачылі, што вяроўкі, якія трымаюць корпус, зусім цэлыя. Калі б нам давялося будаваць другі карабель, мы б яго зрабілі больш дасканалым і надзейным.

Пытанне Карлу Мауры:

Вы здымалі фільм у час плавання «Ра». У якой стадыі знаходзіцца работа над фільмам?

Карл МАУРЫ: Я здымаў фільм з чыста аматарскай мэтай, знята сем тысяч метраў каляровай плёнкі, зараз з прадзюсерам - кінадакументалістам робім фільм на гэтым матэрыяле для тэлебачання і кіно.

Тур ХЕЙЕРДАЛ: Хачу папярэдзіць аб вельмі частай памылцы, якую робяць у прэсе. Сцвярджаюць, быццам я спрабаваў даказаць, што егіпцяне дабраліся да Амерыкі раней за Калумба. Я ніколі не спрабаваў гэтага даказваць. Экспедыцыяй на «Кон-Цікі» я збіраўся даказаць, што людзі дабраліся да Палінезіі з Паўднёвай Амерыкі. Такое падарожжа рабілася старажытным чалавекам. Падарожжа на «Ра» здзейснена, каб даказаць, што людзі старажытнай цывілізацыі маглі дабірацца да Амерыкі. Але мы хацелі гэта ажыццявіць не для таго, каб даказаць, што так яно і было.

Ёсць многа вучоных, якія сцвярджаюць, што Амерыка знаходзілася пад уплывам сярэдземнаморскай цывілізацыі; другія — наадварот, што гэта немагчыма, таму што не было караблёў, якія здолелі б пераплыць акіян. Мы даказалі, што такое плаванне было магчыма.

Пытанне Юрыю Сянкевічу:

Што дало гэта плаванне з пункту гледжання вывучэння псіхалогіі людзей у цяжкай сітуацыі?

Юрый СЯНКЕВІЧ: Я збіраўся праводзіць не толькі псіхалагічныя, але і фізіялагічныя даследаванні. Частку іх зрабіў перад пачаткам падарожжа. На жаль, умовы нашага плавання не дазволілі завяршыць фізіялагічныя даследаванні. Да таго ж атрыманыя матэрыялы патанулі ў канцы экспедыцыі. Што датычыць псіхалагічных даследаванняў, дык засталіся толькі мае суб'ектыўныя назіранні ўрача, занесеныя ў дзённік і якія, я думаю, будуць карысныя.

Пытанне Туру Хейердалу:

Перад адплыццём «Ра» Інстытут вінаробства паслаў вам дваццаць бутэлек віна «Кон-Цікі». Ці спадабалася яно вам?

Тур ХЕЙЕРДАЛ: Мы атрымалі гэтыя бутэлькі, і яны не прапалі дарма.

АМАТАРСКІЯ ФІЛЬМЫ-ПРЫЗЁРЫ

Тры дні на экране Палаца культуры прафсаюзаў у Мінску дэманстраваліся карціны, створаныя кінааматарамі рэспублікі. Журы прагледзела больш як 40 кінастужак, прадстаўленых на рэспубліканскі конкурс аматарскіх фільмаў, які праводзіўся ў азнаменаванне 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна.

І вось падведзены вынікі. Першай прэміі, устаноўленай Белсаўпрофам, удастоен кінафільм «Жывыя памятаюць». Ён створан кінастудыяй Гродзенскага Дома настаўніка і расказвае аб закладцы на Гродзеншчыне аднаго з Курганоў славы. Гэтай жа кінастудыі прысуджана і другая прэмія. Ёю адзначана карціна «Нашы госці», якая расказвае аб вопыце ваеннапатрыятычнага выхавання моладзі. Другой прэміі ўдастоен таксама фільм «Ёсць такія прадпрыемствы», створаны аматарскай кінастудыяй Дома тэхнікі беларускай чыгункі. Кінааматары расказваюць у ёй аб дасягненнях наватараў брэсцкага паравознага дэпо.

Трэцімі прэміямі адзначаны кінастужкі «У юбілейным годзе» (аматарская кінастудыя «Палесдрук» Гомельскага паліграфічнага камбіната), «Макараўская васьмігадовая» (аматарская кінастудыя Гродзенскага Дома настаўніка), «Жодзінскі чарадзей» (аматарская кінастудыя БелАЗ), «Першы мерыдыян» (аматарская кінастудыя «Прамень» Магілёўскага Дома культуры чыгуначнікаў), «У сонечнай краіне» (кінааматар з Гомеля А. Карпіенка).

7 кінафільмаў удастоены прэмій Саюза кінематаграфістаў БССР. Першай прэміяй сярод іх адзначана кінакарціна «Раніца» аматарскай кінастудыі Мінскага трактарнага завода, якая расказвае аб выпускным вечары ў сярэдняй школе. Гэта студыя адзначана і другой прэміяй за кінастужку «Трэніроўка». Другой прэміі ўдастоен і кінааматар з Гродна А. Ляховіч. На конкурсе вельмі высокую ацэнку атрымала знятая ім паэтычная карціна «Лебядзінае возера» — аб сямействе белых лебедзяў.

Трэція прэміі прысуджаны аматарскім кінастудыям «Юнфільм» Гомельскага Палаца піянераў (дзве), «Прамень» Магілёўскага Дома культуры чыгуначнікаў і завочнай двухгадовай кінастудыі пры Магілёўскім АДНТ.

Больш як 20 лепшых кінастужак выбраны для заключнага тура-конкурсу, які з'яўляецца ўсесаюзным, — паказу у Маскве.

БЕЛТА.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

3 кастрычніка

Першая праграма. 9.10 — Тэлебачанне — школе. Гісторыя. 10-ы клас. «Аперацыя «Баграціён». 9.40 — «Не магу я загінуць». Кінанарыс. 10.00 — Навіны (М). 10.15 — Для дзяцей. «Цуды прыроды». Перадача з Іжэўска. 10.30 — Ф. Саган. «Прыдзіра». Тэлевізійны спектакль (М). 11.20 — «У эфіры — «Маладосць». Перадача з Чэлябінска. 11.50 — Канцэрт лаўрэатаў Усесаюзнага фестывалю самадзейнага мастацтва (М). 16.45 — Праграма перадач. 16.50 — Навіны (М). 17.00 — Для школьнікаў. «Пра шахматы і шахматыстаў». Юны чэмпіён свету Анатоль Карпаў. 17.20 — «Панарама навін». 17.30 — «Дзённік пяцігодкі». 18.00 — «Эстафета навін» (М). 18.30 — Урачысты вечар, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння класіка армянскай літаратуры А. Туманяна (М). У перапынку — «Эстафета навін» (М). 22.00 — Праграма каляровага тэлебачання. Перадача з Берліна.

4 кастрычніка

Першая праграма. 8.25 — Праграма перадач. 8.30 — для студэнтаў вну. «Фізіка». III курс. 9.00 — «Гімнастыка для ўсіх». (М). 9.45 — Навіны (М). 10.00 — «Будзьце шчаслівыя». Музычная вясёлая праграма (М). 10.30 — «Аб'ектыў». Тэлевізійны клуб кінааматараў (М). 11.30 — «Пачатак зорнага шляху». Да 12-й гадавіны запуску першага штучнага спадарожніка Зямлі (М). 12.00 — «Старонкі вашых пісьмаў». Перадача-канцэрт для настаўнікаў. 12.40 — «Тыдзень планеты». Міжнародны агляд. 13.00 — Тэлевізійны народны універсітэт. Адкрыццё (М). 14.30 — Да Дня настаўніка. Літаратурная кампазіцыя «Настаўніца першая мая» (М). 15.30 — Навіны (М). 15.45 — «Белыя і чорныя». Тэлевізійны шахматна-шашачны клуб. 16.00 — Для воінаў Савецкай Арміі і Флоту. «Звязда». Тэлевізійны часопіс. 16.45 — праграма каляровага тэлебачання (М). 18.00 — «Расказы пра рабочы клас». «Унукі Пятра Аляксеева» (М). 18.30 — «Экран і час» Тэлевізійны альманах. 19.30 — Музычная фільматэка. 20.20 — «Чырвоныя д'ябалята». Мастацкі фільм. 21.30 — «Свет сацыялізма» (М). 22.00 — XVI чэмпіянат Еўропы па баскетболе сярод мужчын. Перадача з Італіі. 23.30 — Навіны (М).

5 кастрычніка

Першая праграма. 8.25 — Праграма перадач. 8.30 — Для студэнтаў тэхнікумаў. «Дэталі машын». 9.00 — «На зарадку станавіся!» (М). 9.15 — Навіны (М). 9.30 — Для школьнікаў. «Будзільнік» (М). 10.00 — «Музычны кіёск» (М). 10.30 — «Здароўе». Навукова-папулярная праграма (М). 11.00 — Праграма каляровага тэлебачання. 1. Для дзяцей «Клоун Кіры». Мультыплікацыйны фільм. 2. «Прырода і фантазія». Рэпартаж. 3. Дэрсу Узала». Мастацкі фільм (М). 13.00 — Сёння Дзень настаўніка (М). 13.30 — «Скарбы Ленінграда». Перадача з Ленінграда. 14.00 — Праграма каляровага тэлебачання. Мультыпанарама (М). 15.00 — «Клуб кінападарожнікаў» (М). 16.00 — Для воінаў Савецкай Арміі і Флоту. «30 гадоў у дазоры» (М). 16.30 — «Сельская гадзіна». Насустрач III Усесаюзнаму з'езду калгаснікаў (М). 17.30 — Для школьнікаў. «Шкатулка Дзеда-Букваеда». Перадача з Цэнтральнай спецыяльнай музычнай школы Мінска. 18.00 — «Закрыццё III Міжнароднага маладзёжнага фестывалю эстраднай песні». Перадача з Сочы 20.15 — «Сем дзён». Міжнародная праграма» (М). 21.00 — Праграма каляровага тэлебачання 1. «Мелодыі дружбы». Канцэрт. 2. «Паядынак у гарах». Мастацкі фільм (М). 23.00 — XVI чэмпіянат Еўропы па баскетболе сярод мужчын. Перадача з Італіі. У перапынку — «Спартыўны тыдзень» (М).

Другая праграма. 17.30 — «Старонкі музычнага календара» (М). 18.00 — «Жалудовы кароль». Тэлевізійны спектакль. 19.55 — Іх жыццё — подзвіг. «Успаміны пра лётчыка». Кінанарыс. 20.30 — «Ленінградскі балет».

СМЕРЦЬ КРАЎЦА ГАНТКІ

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.).

Доўга не чуваць было пра Гантку, месяцаў аж тры. Людзі ўжо выбіралі бульбу. Дзьмуў сцюдзёны вецер, гнаў па небе хмары. Па дарозе, кіруючыся ў вёску, ішоў малы худы чалавек. Самотны, нямоглы, ён ледзь перастаўляў ногі. Калі падышоў бліжэй, можна было пазнаць, што гэта Гантка, такі краўчык з пальчык, якога цяжка было ўявіць без таго, каб не сядзеў за сваёй гарбатай швейнай машынай, каб не ляскаў сваім жалязкам, што аж пара пыхкала. Ніхто ў вёсцы не бачыў яго, бо быў якраз надвячорак, людзі працавалі яшчэ на полі, выбіралі бульбу. Гантка ішоў спустошаны і стомлены дамоў, хістаўся, быццам, збіраў апошнія сілы, хіба што толькі для аднаго намеру.

Дома не было нікога, хату застаў пустую. Жонка і Агата на бульбе. Нейкі час ён тупаў сюды-туды па хаце, па двары, спусціў з ланцуга сабаку і той стаў радасна падскокваць, лашчыцца, вішчаць. Але Гантка журботна пакруціў галавою: маўляў, не да цябе, няма ахвоты радавацца, жыць...

Сабака сядзеў на двары, насцярожана варушыў вушамі, ціха бурчаў і прыглядваўся, што робіць гаспадар на верандзе. Гантка ж прывязаў за бэльку пачапку, затым схадзіў на кухню па зэдлік, узлез на яго, уздзеў на шыю пятлю і, не спяшаючыся, саскочыў. Пачапка тузанулася, загойдалася, яго ногі зашаравалі па зямлі — туды-сюды.

І раптам усчалося выццё. Сабака сядзеў, не крануўся з месца і выў, жудасна выў, так, што мог бы і камень расчуліцца. Потым раптоўна, быццам падстрэлены, падхапіўся і кінуўся праз двор, праз сад у поле, задыханы, імчаўся, стуліўшы вушы на галаве, аж слаўся па зямлі, і людзі бачылі гэты імклівы гон. Як здзічэлы бег і бег, і знайшоў іх — жонку Ганткі і Агату, круціўся вакол, скавытаў і выў, вішчаў, быццам яго рэзалі. Абедзве сталі азірацца наўкола, нават паглядзелі ўгору. Хацелі злавіць яго, ды ён не даваўся, бегаў вакол, хапаў за рукі. Яны насцярожыліся, здзіўлена паглядзелі адна на адну.

— Мама, што гэта? — спытала Агата. Яе трэслі дрыжыкі.

Дома, між тым, вакол веранды сабраліся дзеці, стаялі ашаломленыя, не краталіся з месца. Большыя хлопцы раптам адарваліся ад гэтага сузірання і здранцвення, з крыкам і лямантам пабеглі ў поле. Адтуль кінуліся людзі, усе спяшаліся, прыбеглі таксама Агата і яе маці. Абедзве закрычалі, старая ўпала ніцма на дол, павалілася ў пыл, яе вілаватыя, пакручаныя пальцы сталі грабсці па пяску, яна стала біцца галавою аб зямлю. А Агата паімчалася наверх, на веранду, абхапіла бацькавы ногі, прытулілася да іх, загаласіла.

Людзі глядзелі на ўсё гэта знямелыя, бяда іх так ашаламіла, што яны быццам скамянелі. Нарэшце хтосьці кінуўся наверх, стаў на зэдлік, вялікім нажом перарэзаў вяроўку.

Яго паклалі ў спальні на ложак. Прыйшоў свяшчэннік, прыйшоў паліцай, папрыходзілі вяскоўцы, усе ўкленчылі, сталі спяваць пахавальныя псалмы. І толькі Мэтнар не паказваўся людзям на вочы.

З верхнялужыцкай мовы пераклаў Алесь ТРАЯНОЎСКІ.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНІКАЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-24-62, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

Індэкс 63856. Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. АТ 00493